

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897. Första Kammaren. N:o 6.

Fredagen den 19 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2,³⁰ e. m.

Justerades protokollet för den 12 i denna månad.

Upplästes följande två ingifna läkareintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr *E. Larsson* till följd af akut bronchit är hindrad lemna sina rum, intygas.
Stockholm den 17 februari 1897.

P. Johansson,
legitim. läkare.

Friherre *Carl Klingspor* är på grund af heshet under närmaste dagarne förhindrad att infinna sig i riksdagen, betygar
Stockholm den 17 februari 1897

A. Nettelblad,
leg. läkare.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande n:o 2, angående vissa delar af tullbevillningen.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 17 innevarande månad bordlagda utlåtanden n:is 20—24 äfvensom bevillningsutskottets samma dag bordlagda betänkande n:o 1.

Ledighet från riksdagsöromålen beviljades herr *Almqvist* under tio dagar från och med den 22 i denna månad.

På framställning af herr talmannen beslöts, att det ärende, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde, och att på samma lista bland andra gången bordlagda ärenden skulle sättas främst konstitutionsutskottets memorial n:o 1 och sist statsutskottets utlåtanden n:is 20—24.

Kammaren åtskildes kl. 2,⁴⁴ e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 20 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet friherre *Rappe* aflemnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap; och

2:o) angående dagaflöning åt värnpliktig vid tjenstgöring i visst fall under år 1898.

Herr statsrådet *Wersäll* aflemnade

dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående rätt för Kongl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogs-

börd tjenlig mark disponera köpeskillingarna för vissa krono-egendomar,

dels ock Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse till Riksdagen, med öfverlemnande af protokoll vid förhandlingar om nya bestämmelser rörande Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden.

Justerades protokollet för den 13 i denna månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande n:o 7, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjetta hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet, äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 6, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 10 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom den 16 juni 1875, dels ock väckt motion, åsyftande ändring af samma lagrum;

n:o 7, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 41 § konkurslagen den 18 september 1862;

n:o 8, i anledning af väckt motion om ändrade föreskrifter rörande val af gode män och sysslomän i konkurs samt bestämmande af arfvode åt konkursförvaltningen; och

n:o 9, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af förordningen angående patent den 16 maj 1884, dels ock väckt motion om ändrad lydelse af 25 § i samma förordning.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda betänkande n:o 2.

Föredrogs å nyo och företogs till afgörande i nedannämnda delar konstitutionsutskottets den 13 och 16 i denna månad bordlagda memorial n:o 1, med uppgift å hvilande förslag till ändringar i grundlagarne.

Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannas-
befattning.

Det från riksdagen år 1894 hvilande förslaget om ändring af § 26 riksdagsordningen.

Herr Östergren: Det grundlagsbud, som skulle genom det hvilande, nyss upplästa förslaget ändras, stadgar, att den, som för vanfräjdande brott är under tilltal, icke må såsom riksdagsman godkännas. Då således blotta åtalet för vanärande brott skulle göra en person obehörig att blifva vald till riksdagsman, har det ansetts vara fara för att detta lagbud skulle kunna i upprörda tider missbrukas. Detta gaf en ledamot af Andra Kammaren vid 1894 års riksdag anledning att väcka motion om ändring i grundlagen till förekommande af nämnda fara.

Om det hvilande förslaget inskränkts till hvad motionären påyrkat, skulle jag gifvit min röst till detsamma. Jag anser det nemligen både nyttigt och nödvändigt, att något göres i detta afseende. Men förslaget går längre än att afhjelpa nämnda fara. Det är nemligen så formuleradt, att personer, som blifvit dömda för grofva brott, exempelvis stöld eller förfalskning, och förklarats förlustiga medborgerligt förtroende, efter förloppet af den för straffpåföljdens fortvaro bestämda tid eller tidigare, om nåd mellankommer, blifva behöriga att väljas till riksdagsmän och att såsom sådana fungera. Ett grundlagsförslag, som går i den rigtningen, anser jag icke böra godkännas. Det skulle otvifvelaktigt föra med sig motsvarande ändringar i andra lagens rum, såsom i fråga om behörigheten att väljas till nämndemän, ledamöter i egodelningsrätterna och skiljemän eller till kommunala förtroendeuppdrag. Om detta förslag blefve grundlag, skulle det lätteligen kunna inträffa, att för vanfräjdande brott dömda personer, hvilka efter undergången bestraffning valt nya vistelseorter, blefve utsedda till riksdagsmän utan att kunna tillbakavisas. Antagandet af det hvilande förslaget anser jag vara hvarken nyttigt eller nödvändigt; och jag yrkar därför, att detsamma måtte af Riksdagen förkastas. Skulle detta mitt yrkande bifallas, tänker jag väcka motion om ändring af paragrafen i den rigtning, som i motionen vid 1894 års riksdag anvisats. Längre gående ändring af paragrafen kan jag deremot ej vara med om.

Herr Blomberg: Jag tillåter mig att i motsats till den föregående högt ärade talaren yrka bifall till det hvilande förslaget, och jag skall vid min motivering af detta yrkande icke upptaga andra spörsmål till behandling än sådana, som af den föregående talaren bragts på tal, nemligen huru vida det är lämpligt eller icke lämpligt att vidtaga en sådan ändrad formulering af 26 § riksdagsordningen, att derigenom blir klargjort, att den disqualifikation, paragrafen afser att fastställa, endast gäller för den tid, en person verkligen är i mistning af den förutsättning — medborgerligt förtroende — man uppställt såsom oundgänglig för riksdagsmannaskapets utöfvande. Man har visserligen rätt att ställa stränga fordringar i detta afseende,

men man bör därför icke ställa dem för högt. Och jag menar, att det är att ställa fordringarna för högt, då man vill göra gällande, att en person, därför att han en gång — kanske i sin tidigaste ungdom — varit fäld till straff för brott af den art, att förlust af medborgerligt förtroende derå följt eller kunnat följa, men derefter framlefvat sitt lif på ett så oförvitligt sätt, att den medborgarekrets, som omgifver honom, velat kalla honom till det höga förtroendet att vara riksdagsman, skall anses för all framtid disqualificerad, ehuru han rättsligen återvunnit »medborgerligt förtroende». Jag vill härvid först anmärka, att jag för min del knappast tror, att något sådant ens från början varit lagstiftarens mening. Min uppfattning af dessa bestämmelser är den, att man endast åsyftat, att en verkliga fortbestående mistning af medborgerligt förtroende skulle medföra ifrågavarande disqualifikation. Det framgår alltså alldeles tydligt af de uttalanden, som framkommo vid strafflagens utarbetande, att man endast tänkte sig vanfräjd samtidig med bestående förlust af medborgerligt förtroende, det vill säga att disqualifikationen skulle gälla endast för den tid, under hvilken vanfräjdsstraffet gälde.

Jag upprepar nu, hvad jag förut uttalade, eller att det måste anses blifva en orimlighet i de flesta fall och en fullständig orimlighet i åtskilliga fall att beröfva en person ifrågavarande behörighet därför, att han en gång dömts för ett brott, som medfört eller kunnat medföra den här åsyftade påföljden. Tager man vidare hänsyn till att bestämmelsen, sådan den nu är affattad, är oklar, i det att det icke är tydligt, huru vida personen verkligen skall hafva varit dömd till straff af beskaffenhet att medföra vanfräjd, eller om det är nog, att han dömts till ansvar för brott, som endast kunnat medföra vanfräjd, det vill säga för sådant brott, för hvilket denna påföljd finnes inom den stadgade strafflatituden för att den dömda skall falla in under grundlagens stadganden om disqualifikation med afseende å riksdagsmannaskap — så må man väl hafva ytterligare skäl att fråga, om det, när den senare tolkningen är möjlig, kan anses rimligt, att en person, som en gång fälts till ansvar för ett dylikt — kanske ganska ringa — brott, skall därför för hela sitt lif göras obehörig att såsom riksdagsman godkännas. Och huru skall allmänheten hafva reda på dennes disqualifikation? I prestebetyg får icke upptagas annan vanfräjd än den, som verkligen eger rum. Huru skall den väljande allmänheten ens komma på den tanken, att en person, som åtnjuter dess förtroende i så hög grad, att man vill utse honom till representant, och hvilkens betyg icke lemnar någon upplysning om den ifrågavarande disqualifikationsgrunden, icke kan godkännas såsom riksdagsman och att alltså de för honom afgifna rösterna bortkastas? Lagstadganden, som leda till en sådan obehörig disqualifikation, och som medföra, att de väljande, äfven efter tagen tillbörlig kännedom om vallängdens upplysningar, kunna bortkasta sina röster, anser jag för min del fullkomligt olämpliga — de böra ändras eller förtydligas.

Men dessutom vill jag erinra om ett annat förhållande. Det

*Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannas-
befattning.
(Forts.)*

*Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannas-
befattning.
(Forts.)*

finnes åtskilliga bestämmelser, som stadga den straffpåföljden, att en person dömes ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas. Om en person dömts till sådan påföljd, då föreligga starka grunder för att han gjort sig saker till sådana missgrepp, att han med fog skulle kunna anses för all framtid disqualificerad med hänsyn till offentliga värf; men det finnes dock icke något hinder för att den personen kan genom nåd få sin behörighet återställd. Han kan återfå rätten att bekläda embete i statens tjänst, och i så fall blir han otvifvelaktigt behörig att utöfva riksdagsmannaskap. I jämförelse härmed synes mig fullständigt orimligt att bibehålla oförändradt ett lagstadgande, som man i likhet med den förste ärade talaren kan så tolka, att en person, som i sin tidigaste ungdom ådragit sig en kortvarig förlust af medborgerligt förtroende, skulle vara för all framtid disqualificerad med afseende å offentliga förtroendeuppdrag.

Jag yrkar alltså bifall till det hvilande förslaget.

Herr Rudebeck: I olikhet mot den siste ärade talaren, men med full anslutning till den talare, som först yttrade sig i frågan, ber jag att få biträda hans yrkande, att förevarande grundlagsförslag, sådant det nu lyder, icke må af Riksdagen antagas.

Jag kan för min del icke finna det rätt, att en person, som blifvit dömd för brott af beskaffenhet att medföra förlust af medborgerligt förtroende, skall vara berättigad att efter utståndet straff taga säte och stämma i Riksdagen. Jag erkänner villigt såsom regel, att en person, sedan han utstått sitt straff och återfått medborgerligt förtroende, må kunna åter intaga ställning i samhället såsom oförvitlig, och att nämnda straffpåföljd icke skall allt framgent lägga hinder i vägen för hans rehabilitation; men i ett hänseende gör jag dock härifrån ett undantag, då jag anser, att den omständighet, att personen varit dömd för så groft brott, att dermed följt förlust af medborgerligt förtroende, bör utgöra hinder för honom att deltaga i riksförsamlingen. Jag kan icke finna, att det är någon orättvisa eller ligger någon orimlighet eller obillighet i denna fordran på en föregående oförvitlig vandel såsom vilkor för den, hvilken det skall anförtros att vara ett svenska folkets ombud. I motsatt riktning yttrade sig den siste ärade talaren, då han fann det hårdt att tänka sig, att, om en person i sin ungdom begått ett brott, låt vara ett tjufnadsbrott, af den art, att han äfven blifvit dömd förlustig medborgerligt förtroende, detta skulle för all framtid utgöra ett hinder för honom att vara riksdagsman.

I afseende härå vill jag hänvisa till hvad vid förra riksdagen förekom, då det beslöts en skrivelse till Kongl. Maj:t angående denna straffpåföljds ytterligare begränsning, särskildt hvad angår tjufnadsbrotten. Deri ligger, enligt mitt förmenande, det bästa korrektivet mot att ifrågavarande straffpåföljd drabbar annan brottsling än den, hvars karakter förtjenar vanärens stämpel. Om denna straffpåföljd så begränsas, skall man undvika sådana orättvisor, som kunna upp-

komma genom användningen af densamma i andra fall, än då omtanken om samhällets säkerhet det oundgängligen kräfver.

Gent emot den siste talaren vill jag vidare framhålla, att det icke kan anses vara en orättvisa, om den, som begått ett brott, hvilket vittnar om en förhärdad karakter, uteslutes från behörighet till riksdagsman. Icke kan det kallas orättvisa, om en person, som upprepade gånger dömts förlustig medborgerligt förtroende och sålunda gjort sig skyldig till svåra brott äfven sedan straffpåföljden upphört, anses icke böra taga säte och stämma i Riksdagen. Jag är, såsom jag nämnt, mycket villig att taga all möjlig hänsyn till en brottslings framtida ställning i samhället, och jag anser det vara statens oafvisliga pligt att med största varsamhet afväga straffen och deras följder, så att de icke sträcka sig längre, än de böra, eller utgöra hinder för personens framtida väl, men deraf följer icke, att lagstiftaren skall medgifva, att en person efter utståndet straff för brott af grof beskaffenhet kan få bekläda hedersposter — dertill jag anser riksdagsmannauppsdraget vara att hänföra. Ur denna synpunkt kan jag icke finna annat, än att grundlagsändringen, sådan den nu föreligger, är högst olämplig och onyttig.

Vidare vill jag betona, att disqualifikation såsom riksdagsman icke utgör hinder i öfrigt för personen att förvärfva sig en aktad ställning och utöfva verksamhet, hvarigenom han kan skaffa sig och de sina uppehälle och fortkomst. Här är icke fråga om annat, än att han icke kan mottaga ett särskildt förtroendeuppdrag, ett ansvarsfullt representantkall.

Jag hemställer, om det verkligen kan af kammarens ledamöter anses vara rätt eller lyckligt, om ett grundlagsbud antages, som gör det möjligt, att personer, hvilka under sin föregående lefnad gjort sig skyldiga till brott af så betänkelig art som dem, hvilka medföra den nu angifna straffpåföljd, kunna inväljas i Riksdagen. För min del kan jag icke biträda en sådan mening, och jag kan icke såsom representant förorda ett lagbud, hvars följder kunna blifva sådana.

Jag ansluter mig till den af herr Östergren uttalade mening och yrkar således afslag å det hvilande förslaget.

Herr Hammarskjöld: Det förefaller mig, som om innebörden af den föreslagna grundlagsförändringen något öfverdrifvits af ett par af de föregående talarne. De anse, att genom denna förändring personer, som en gång varit dömda förlustiga medborgerligt förtroende, skulle få någon ny rättighet, men jag får bekänna, att jag alldeles icke är viss på, att så är förhållandet. I det nu föreslagna lagbudet står det, att den icke får väljas till riksdagsman, som är förlustig medborgerligt förtroende, alldeles på samma sätt, som mom. d) i den nuvarande 26 § riksdagsordningen lyder. Nu är det riktigt, att det står i föregående mom. c) »den, som för vanfrjådande brott är under tilltal eller blifvit för sådant brott till ansvar dömd», men om detta skall betyda, att hvar och en, som en gång blifvit dömd förlustig

Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannas-
befattning.
(Forts.)

*Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannas-
befattning.
(Forts.)*

medborgerligt förtroende, för all framtid är disqualificerad att väljas till riksdagsman, då är det obegripligt, hvarför lagstiftaren i mom. d) återigen föreskrifvit, att den, som *är* förlustig medborgerligt förtroende, icke får väljas. Af detta förhållande kan man möjligen vara berättigad att draga den slutsatsen, att uttrycket i mom. c) icke har den vidsträckt betydelse, som blifvit inlagd deri, så att nuvarande lag allenast stadgar, att den, som är förlustig medborgerligt förtroende, icke får väljas, men att disqualifikationen icke får utsträckas längre.

Saken är åtminstone i hög grad omtvistlig.

Men äfven om de ärade talarnes uppfattning skulle vara riktig, så förefaller det mig, som om faran af lagförändringen skulle af dem i hög grad öfverdrifvits. Det finnes en massa grofva brott, som icke äro belagda med påföljden af förlust af medborgerligt förtroende. Sådana brott äro t. ex. dråp, tvegifte, uppror o. s. v., men fastän personer, som begått dylika brott, kunna väljas till riksdagsmän, så, ha väl herrarne sett, att dråpare eller sedlighetsförbrytare eller upprorsmakare eller vidare sådana, som varit dömda för tvegifte o. s. v., blifvit invalda i vare sig Första eller Andra Kammaren? Jag tror, att faran icke är större i det ena än i det andra fallet och att man här konstruerat upp en fara, som icke förefinnes.

Då frågas det: är det af någon betydelse, att den föreslagna lagändringen kommer till stånd? Ja, det är det enligt min uppfattning redan därför, att man får åtskilliga otydligheter i lagrummets nuvarande lydelse klargjorda, något, som redan påpekats af den ärade talaren från Upsala. Men vidare därför, att den nuvarande lydelsen innebär en fara för hvilken oförvitlig medborgare som helst i Sveriges rike. Jag vill härpå anföra det mest flagranta exemplet. Det är så, att förlust af medborgerligt förtroende kan följa på bedrägeribrott, sådana, som omnämnas i 22 kap. 1 § strafflagen. men att dessa brott kunna vara af så lindrig art, att de kunna straffas med böter eller fängelse, ehuru de äfven kunna förskylla straffarbete, i hvilket fall förlust af medborgerligt förtroende äfven skall ådömas. Nu kan det hända, att någon blir åtalad för ett bedrägeribrott af så obetydlig art, att hvar och en kan se, att derpå icke kan följa annat straff än böter, i fall öfver hufvud något straff alls skall ådömas. Men så snart motparten åberopat 22 kap. 1 § strafflagen, är personen i fråga under hela åtalstiden disqualificerad till riksdagsman, och åtalstiden kan räcka ganska länge.

Nu säger man, att det är ingen fara, att sådant skall inträffa. Jo, det händer oupphörligen; det händer i rena civilmål, der fråga är t. ex. om fullgörande af ett kontrakt, att ena parten kastar in ett yrkande om ansvar å motparten för bedrägeri enligt 22 kap. 1 § strafflagen. Vi, som sitta såsom domare, vi veta, huru ytterligt ofta sådant händer, och enligt grundlagens nuvarande lydelse är hvar och en, mot hvilken ett sådant yrkande väckts, disqualificerad till riksdagsman. Jag försäkrar, att det finnes ingen enda af herrarne, som icke kan vara utsatt för att i en civil rättegång en oförständig person

kastar in ett sådant yrkande mot honom, orättvist naturligtvis, men han står under tilltal för bedrägeri, och deraf följer, att han är disqualificerad såsom riksdagsman.

Nu säga herrarne: men det förekommer icke, att man begagnar sig af sådant vid klagomål öfver riksdagsmannaval. Jo, det förekommer visst. Jag har sjelf flera gånger såsom domare haft att behandla klagomål öfver val till riksdagsman, der sådan grund för valets ogillande varit åberopad. Man har hittills räddats från att nödgas upphäva valet af denna grund, än emedan det varit tvifvelaktigt, huruvida åtalet varit fullföljdt, än emedan valet måst upphävas på andra grunder.

Så länge stadgandet i grundlagen är qvar i sin nuvarande lydelse, är emellertid ingen säker för, att icke hans val kan blifva upphäfdt på denna den allra futtigaste grund, och därför är det af vikt, att stadgandet kommer bort, innan detsamma får allmän användning såsom ett politiskt vapen.

Jag yrkar bifall till ändringsförslaget.

Herr Berg, Gustaf Axel: Såsom jag förut varit i tillfälle att här i kammaren uttala, är jag en principiell motståndare mot den straffpåföljd, som består i förlust af medborgerligt förtroende, och jag hoppas, att den dag icke skall vara så synnerligen aflägsen, då denna påföljd borttages ur vår lagstiftning och ersättes med bättre verkande korrektiv. Men oaktadt denna min uppfattning, är det gifvet, att jag i denna fråga lojalt utgår från den nuvarande kriminella lagstiftningens ståndpunkt; och då jag detta gör, så vågar jag i likhet med två föregående talare påstå, att det icke finnes något som helst berättigande att fastslå, att den, som för viss tid blifvit dömd förlustig medborgerligt förtroende, skall uti nu förevarande hänseende för all framtid stämpas såsom förlustig detta förtroende. Är en person ådömd förlust af medborgerligt förtroende under t. ex. ett år, skall denna påföljd också fortvara under ett år, men efter utgången af detta år bör påföljden upphöra att verka. Och jag frågar: kan det vara rätt, att då en person utstått sitt straff och sedermera återupprättar sig, så att han lyckas återvinna sina medborgares aktning och förtroende, kan det vara rätt, att samhället då, i stället för att befrämja återupprättelsen, söker frambålla, att denne man en gång varit förlustig medborgerligt förtroende.

Vidare vill jag fråga: hur vill man göra ett sådant stadgande effektivt? Nu går man till väga på det sätt, att uti en till förlust af medborgerligt förtroende ådömd persons prestbevis intages uppgift om, att han är ådömd förlust af medborgerligt förtroende under så och så lång tid, men så snart denna tid gått till ända, komma naturligtvis de sedermera utfärdade prestbevisen icke att innehålla upplysning derom, att han varit ådömd sådan förlust. Huru vill man då göra en disqualifikation af ifrågavarande art fullt effektiv för framtiden? Icke kan man väl gerna låta anteckning om förhållandet fortfarande under

*Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannan-
befattning.
(Forts.)*

*Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannas-
befattning.
(Forts.)*

personens hela lif kvarstå i de prestbevis, som för honom utfärdas, ty härigenom skulle påföljdens verkningar äfven i många andra hänseenden mycket försväras.

Skulle den åsigt, som uttalats af två föregående talare, den förste talaren och talaren på vermlandsbänken, vinna gillande, blir således resultatet, att, om en person blifvit dömd förlustig medborgerligt förtroende under kortare tid, t. ex. ett år, detta förhållande, hvad angår behörigheten såsom riksdagsman, dock komme att verka alldeles på samma sätt, som om han varit ådömd sådan förlust för hela sin lifstid.

Jag vill ytterligare fråga: hvilken fara kan uppkomma, om man antager det hvilande grundlagsändringsförslaget? För min del ber jag att i afseende härå få helt och hållet ansluta mig till hvad den siste talaren yttrat. Det är icke någon fara alls förenad med förslagets antagande. Det lär nog ytterst sällan förekomma, att en person, som varit ådömd förlust af medborgerligt förtroende, blir vald till riksdagsman, men skulle detta någon gång inträffa, så visar ju detta förhållande tydligt, att den ifrågavarande personen i allmänhetens medvetande fullständigt återvunnit detta förtroende.

Faran af bibehållande af de nuvarande bestämmelserna har blifvit så fullständigt framhållen, att jag icke skall tillåta mig att i fråga derom yttra många ord. Men jag vill dock erinra, att hvad som genom ett fullkomligt obefogadt åtal kan utföras mot en enstaka riksdagsman ju lika väl skulle kunna utföras mot en hel grupp af riksdagsmän; och det finnes alltid personer, som icke hafva något att förlora och därför skulle kunna ställa sig såsom verktyg för ett dylikt anslag.

Slutligen ber jag att få framhålla, att det synes mig origtigt, att, då man eljest på strafflagstiftningens område söker inskränka de svårigheter, som påföljden förlust af medborgerligt förtroende uppställer mot en straffad persons återupprättelse, man deremot här skulle göra en utsträckning af denna påföljds verkningar. Ty här är det verkliga fråga om en utsträckning deraf. Stadgandena i den nuvarande 26 § mom. c) och d) riksdagsordningen må vara otydliga i vissa fall, men de kunna dock icke tolkas annorlunda, än att så snart ådömd tid för förlust af medborgerligt förtroende tilländalupit, så inverkar icke längre straffpåföljden på den dömdes valbarhet i fråga om riksdagsmannaval. Och har väl häraf hittills försports någon samhällsvåda?

På dessa grunder anhåller jag att få yrka bifall till det föreliggande förslaget.

Herr Rudebeck: Jag skall endast be att få yttra några ord med anledning af hvad såväl den siste talaren som särskildt den näst föregående betonat med afseende å det betänkliga i de nuvarande bestämmelserna derutinnan, att ett alldeles obestyrt och blott af illvilja tillståndt åtal kan föranleda en persons obehörighet såsom

riksdagsman. Jag har *icke* i ringaste mån motsatt mig en ändring i syfte att undanrödja *detta missförhållande*, utan vill jag gerna, i likhet med hvad den förste talaren äfven framhöll, vara med om en sådan ändring. Jag inser mycket väl, hvilka betänkliga förvecklingar och obehag, som kunna inträffa med de nuvarande bestämmelserna, och det är icke för att motverka en lagändring till förekommande häraf, som jag uppträdt, utan endast för att motsätta mig ändringen i hvad densamma går *utöfver hvad motionären yrkat*. Motionären begärde endast en ändring till förebyggande af att ett åtal, utan skäl och blott i elakt syfte tillkommet, kan medföra, att den åtalade utestänges från riksdagsmannaskap, och jag är fullkomligt ense med de båda föregående talarne deri, att man bör få en sådan ändring till stånd. Men, såsom framhållet är, förslaget går vida härutöfver, och det är derutinnan jag motsätter mig detsamma såsom mindre lyckligt. En förändring af nu gällande bestämmelser bör för att vara nyttig och nödig gå i den rigtning, motionären angifvit, men icke sträcka sig så långt, som nu föreliggande förslag innehåller.

*Grundlags-
ändring
angående
obehörighet
till riksdags-
mannas-
befattning.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jemlikt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på antagande af det från Riksdagen år 1894 hvilande förslaget om ändring af § 26 riksdagsordningen samt vidare på förkastande deraf, och förklarade sig anse den förra propositionen, hvilken uppspades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Reuterswärd* m. fl. begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det från riksdagen år 1894 hvilande förslaget om ändring af § 26 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas nämnda förslag.

Omröstningen företogs; och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 44.

De från riksdagen år 1896 hvilande förslagen om ändring af 2 § 4:o och 3 § 10:o tryckfrihetsförordningen.

Antogos.

Det från riksdagen år 1896 hvilande förslaget om ändring af § 17 regeringsformen.

Antogs.

Om tillstånd att inrätta boktryckeri på landet.

Det från riksdagen år 1896 hvilande förslaget om ändring af §§ 1 och 5 tryckfrihetsförordningen.

Herr Alin: Det föredragna förslaget innehåller den förändringen i nu gällande bestämmelser, att medan man nu kan anlägga boktryckeri i *stad* och *en half mil utanför stad*, skall för framtiden boktryckeri kunna anläggas i *stad* eller *köping* och dessutom *på landet*, *der Kongl. Maj:t medgifver rätt till sådan anläggning*. Detta förslag förekom första gången i kammaren år 1895 och förkastades då med 71 röster mot 27. Det förekom åter sistlidet år och blef då antaget såsom hvilande med 61 röster mot 60, d. v. s. vid denna riksdag, som var den sista under treårsperioden, ville halfva antalet af kammarens ledamöter genast förkasta förslaget, medan halfva antalet af kammarens medlemmar ville tänka på saken till nästa år. Betänketiden är nu i det närmaste slut, och det gäller nu att gå till realitet och afgöra saken. För min del har jag genom mitt begrundande af saken icke kunnat komma vidare, än jag var förut — jag anser förslaget vara olämpligt och onödigt och att det till följd deraf icke bör antagas, hvilket jag anhåller att nu få med några skäl söka styrka.

Jag ber då till en början att få erinra, huru kammaren förut upptagit förslag, gående i denna riktning.

Det förevar vid 1869 års riksdag ett förslag, som antogs 1870, innehållande rätt att anlägga boktryckeri öfver allt på landet. Det antogs af Riksdagen, men förkastades af Kongl. Maj:t på den grund, att förslaget icke ansågs vara nödigt eller lämpligt. Samma förslag blef elfva år derefter, eller år 1881, antaget såsom hvilande med 44 röster mot 40 i denna kammare. Det förekom till afgörande vid 1882 års riksdag, men blef då förkastadt med 60 röster mot 36, hvarefter förslaget åter väcktes vid 1884 års riksdag, då det afslogs med 62 röster mot 27. Derefter fick frågan hvila till 1895 års riksdag, då den upptogs med det resultat, jag nyss nämnt. Denna redogörelse visar, att det i denna kammare vanligen funnits en stark majoritet mot en ändring i nu ifrågavarande riktning, och det synes icke, som om de förhållanden, hvarunder förslaget nu blifvit hvilande, skulle visa, att frågan utvecklats sig så, att den blifvit mogen till afgörande på annat sätt än hittills.

I konstitutionsutskottets motivering för den ifrågasatta förändringen heter det bland annat: »Det kan icke förnekas, att stadgandet i 1 § 5 mom. tryckfrihetsförordningen, som förbjuder anläggande af boktryckeri annorstädes än i stad eller inom ett afstånd derifrån af högst en half mil, innefattar ett band på ett verksamt medel till befordrande af en allmännare bildning och tillika en inskränkning uti

näringsfriheten. En utvidgning af ifrågavarande rättighet torde sålunda endast utgöra en följdriktig tillämpning af de i vårt land gällande viktiga grundsatserna, att upplysningen bör i möjligaste mån spridas till alla samhällsklasser, och att hvarje näring bör befrias från de band, som hämma dess utveckling.» — Jag vill med anledning häraf till en början fästa uppmärksamheten derpå, att äfven om detta förslag skulle antagas, vore visserligen hvarken stadgandena och näringsfriheten eller ock upplysningen derigenom befriade från faran af den anmärkning, som rigtas mot nu gällande bestämmelse, att den innehåller hämmande band. Sjelfva de bestämmelser, som konstitutionsutskottet nu föreslagit, skulle, såsom man väl finner, om man egnar den ringaste uppmärksamhet deråt, lätt kunna verka så, att de endast utmana till att redan ögonblicket efter, sedan ifrågavarande förslag blifvit lag, anmärkningar deremot framställas och försök till ändring af densamma göras på den grund, att den innehölle band på tryckfriheten och band på näringsfriheten.

För min del kan jag, hvad till en början angår näringsfriheten, icke finna, att det är några *band* på densamma, som konstitutionsutskottet nu vill borttaga. Men det är så i allmänhet med näringar, att de utöfvas under reglering af vissa ordningsföreskrifter, och nu ifrågavarande bestämmelser äro sådana, att de näppeligen kunna betraktas annat än såsom dylika ordningsföreskrifter. Men hela denna sak är af en helt annan och långt större betydelse, än att den skulle betraktas såsom en näringsfrihetsfråga. Tryckfriheten är, såsom bekant, af den beskaffenhet, att den i tjänst hos onda magter kan verka skadligare för samhällets utveckling än någon annan, och häri ligger ett skal till att tryckfriheten är stäld under särskild grundlagstiftning.

Nu synes det mig vara påtagligt, att den så kallade obetydliga förändring i nu gällande bestämmelser, som konstitutionsutskottet föreslagit, komme att i mer än en punkt försvaga de redan förut mycket svaga garantier mot missbruk af tryckfriheten, som finnas i den grundlag, som kallas *tryckfrihetsförordningen*. Först och främst är det bekant, huruledes de bestämmelser om kvarstad, som nu finnas att tillämpa, äro sådana, att det i åtskilliga fall är ganska kinkigt att få dem effektiva. Men vi skola tänka oss, huru det skall gå med deras tillämpning i afseende på ett tryckeri, beläget i en aflägsen landsort, der kanske justitieministerns ombud bor ett icke så litet stycke från den kronobetjent, som skall verkställa kvarstaden. När ombudets tillsägelse om kvarstad kommer till kronobetjenten, är denne kanske borta på förrättning. Det förgår några dagar, innan han får budet, och dessutom kan han hafva lång väg till tryckeriet. Detta kan göra, att så lång tid hinner förflyta, att kvarstaden, när den en gång kommer till stånd, är af ingen betydelse.

Vidare ber jag att få anmärka, huruledes utskottet i sjelfva sitt förslag nödgats göra ett afsteg från den grundsats om snabb rättegång i tryckfrihetsmål, som är föreskrifven i tryckfrihetsförordningen, då det stadgat 14 dagars stämningstid i afseende på tryckalster, som

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

utgått från tryckeri, som icke är beläget i stad, i motsats till eljest gällande 8 dagar. Denna sak inverkar särskildt med afseende på den fråga, jag nyss berörde, då nemligen i fråga om föroläpning mot enskild person qvarstad, endast kan beslutas af domstol, och till följd deraf den tid, inom hvilken qvarstad kan af domstol beslutas, har blifvit fördubblad och till följd deraf äfven tiden för möjligheten att sprida den skrift, som innehåller föroläpningen.

Jag ber också att få påpeka, hvilket inflytande denna förändring kan hafva på rättegångens skyndsamhet genom möjligheten af tvist om hvad som är rätt forum, då det ju lätt låter tänka sig, att tvifvel kan uppstå om hvilken stad är den närmast tryckeriet belägna.

Jag ber vidare att få erinra om, hvilken betydelse, juryinrättningen skulle få med afseende på alster från tryckerier, belägna i en aflägsen landsort. Rättegången skall utföras i stad, som kan vara ganska långt belägen derifrån. Juryn skall tagas från staden, men såsom vi veta, stadgar tryckfrihetsförordningen om jurymännens uppgift, att de skola mera fästa sin uppmärksamhet på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, på skriftens åsyftning än på framställningssättet — en bestämmelse, som utan tvifvel förutsätter, att medlemmarna af juryn skola hafva den ort- och personalkännedom, som behöfves för att förstå de anspelningar på personliga förhållanden, som kunna förekomma i den ifrågavarande skriften, men hvilken kännedom jurymedlemmarna naturligtvis vanligen sakna, då de icke tillhöra den ort, der skriften blifvit tryckt. Dessa bevis på den inverkan, som de föreslagna bestämmelserna skulle utöfva på de garantier, som skola finnas mot tryckfrihetens missbruk, torde vara tillräckliga, för att man skall inse, att förändringen bör vara af mycket stor vikt och betydelse, för att den ändock skall anses böra genomföras.

Det är dock ännu en omständighet, på hvilken jag vill fästa uppmärksamheten, innan jag öfvergår till att med några ord beröra den föreslagna förändringens nödvändighet och nytta. Då det funnits olämpligt att utsträcka rätten att anlägga boktryckeri till hvilka landtkommuner som helst, har utskottet i stället föreslagit, att Kongl. Maj:t skall hafva rätt att bestämma, i hvilka landtkommuner, de få anläggas, att Kongl. Maj:t på grund af ansökan skall kunna medgifva rätt att i den eller den kommunen anlägga boktryckeri. Jag ber att mot den bestämmelsen få rigta en anmärkning. Den har blifvit framstald här i kammaren förut af herr Hammarskjöld, och jag ber att nu få erinra herrarne derom. Följden af en dylik bestämmelse skulle utan tvifvel blifva den, att Kongl. Maj:t antingen utan vidare komme att lemna sitt medgifvande åt alla, som begärde det, eller också skulle Kongl. Maj:t lemna det i vissa fall och neka det i vissa, i hvilken senare händelse det mycket lätt kan komma att inträffa, att hela saken blir i viss mån beroende på vexlande regeringars politiska åsikter, och i allt fall kan man vara viss om, att ett nekande beslut med begärlighet skulle komma att stämplas såsom dikteradt af

politiska hänsyn. I hvad mån det kan vara lämpligt att införa en bestämmelse, som kunde medföra någonting dylikt, det lemnar jag åt herrarne sjelfva att afgöra.

Nu ber jag att få fråga, huruvida denna förändring i sig sjelf är af den stora vigt och betydelse, att man bör införa den, trots allt, som, enligt hvad nu är visadt, kan deremot anmärkas. Utskottet anför såsom bevis på dess behöflighet, att många af landets köpingar och större landtkommuner hafva så utvecklat sig, att de hafva större betydelse än många småstäder, och att det följaktligen vore orätt att undanhålla dem den fördel, som de kunna hafva af att inom sig få utgifva tidningar. Ja, det är nog sant, att önskan att erhålla denna förmån kan finnas inom dylika kommuner och äfven vara ganska berättigad, men frågan är, huru vida man derfor bör underkasta sig de menliga följder, som jag nyss antydde. Här har i denna kammare mer än en gång på utförligare och mera genomgående sätt, än jag nu är i tillfälle att göra, blifvit framhållet, huruledes, i samma mån kommunikationerna utvecklats, möjligheterna ökats att få tidningar tryckta på annat håll. Derigenom har det ifrågavarande behofvet i väsentlig mån minskats. Dessutom har det också påpekats, hvilka följder med afseende på tidningspressens utveckling och till följd deraf med afseende på, hvad konstitutionsutskottet kallar den allmänna upplysningen, den ifrågavarande förändringen skulle komma att få, i det den utan all fråga skulle blifva anledningen till en betydande utveckling af hvad man kallar det *litterära proletariatet*. Jag ber att i det fallet få hänvisa till den framställning af följderna, som en sådan förändring skulle medföra, som gjordes här vid 1882 års riksdag af friherre John Ericsson.

Jag torde härmed hafva anfört tillräckliga skäl för att motivera den åsigt, jag hyser i denna fråga. Jag vill sluta med att påpeka, att om man också anser, att en sådan ändring, som nu är förslagen, är af den betydelse, att den bör göras *före* alla ändringar, som eljest anses böra göras i vår för sina oeffterättligheter och sina grofva fel ökända tryckfrihetsförordning, ber jag att få erinra derom, att om man nu genomför denna förändring, trots allt, som deremot kan anmärkas, så kunna vi vara fullkomligt förvissade om, att denna ändring, den få vi sedan behålla. Om vi dermed nu skulle besluta att afslå förslaget, är deremot icke värre skada skedd, än att det kan upptagas igen och förekomma åter om tre år, rensadt från felen, — i form t. ex. af en bestämmelse, att köpingar och möjligen så och så beskaffade andra kommuner skola hafva nu ifrågavarande rätt — med ett ord, antager man detta förslag, får man för framtiden behålla det; förkastar man förslaget, kan man inom kort tid, i fall man vill hafva en förändring i denna rigtning, få ett stadgande bättre än det nu föreslagna.

Jag hemställer, herr grefve och talman, om proposition på förkastande af det nu föredragna förslaget.

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

Herr Rodhe: Jag kan icke neka till, att föreliggande förslag har en tid förekommit mig ganska antagligt och till och med tilltalande. Det förnämsta argument, som anförts till förmån för det samma, att det är orimligt, att små obetydliga städer skola hafva en rättighet, som förvägras mångdubbelt större orter, är helt enkelt ovederläggligt. En utvidgning af rätten att anlägga boktryckeri synes också stå i god öfverensstämmelse med andan i näringslagstiftningen. Och en garanti mot uppkomsten af allt för många tryckerier synes ju ligga i Kongl. Maj:ts rätt att bevilja eller förvägra rättighet att anlägga sådana. Trots allt detta, kan jag icke annat än hysa de största betänkligheter mot förslaget antagande. Jag kan icke värja mig från den fruktan, att om förslaget blir lag, kommer den att skapa en konkurrens på detta område, som måste blifva till stor skada för landet. Det är nemligen högst sannolikt, att om förslaget blir lag, komma tryckerier att anläggas först och främst i alla våra tjugu köpingar; och derjemte har man att motse uppkomsten af dylika på en mängd orter på landsbygden. Det torde väl nemligen vara att vänta, att Kongl. Maj:t, när saken hänskjutes till honom, i de flesta fall skall anse sig sakna skäl att förvägra anläggande af tryckeri. Vi hafva således att vänta ett betydligt antal nya tryckerier, men då kan man fråga: hvaraf skola dessa lefva? De kunna dock icke lefva på att trycka etiketter, affischer o. s. v. Nära till hands ligger det att antaga, att de skola komma att trycka tidningar, och vi skulle sålunda, såsom redan påpekats, hafva att motse en betydlig tillväxt af tidningslitteraturen. Kan det vara önskvärdt, att konkurrensen på detta område blir större, än den är. Det klagas ju redan nu öfver att den är för stor, klagas öfver, att åtskilliga tidningar för att hålla sig uppe nödgas vädja till allmänhetens sämre smak.

Det blir dock tydligen icke endast på tidningar, de många nya tryckerierna skola söka uppehålla sig; man måste bli mån om att komma åt att få trycka äfven böcker. En betydande tillväxt äfven på bokmarknaden skulle sålunda vara att förvänta, om den föreslagna åtgärden komme till stånd. Men hafva vi verkligen att påräkna tillräckligt antal goda författare, som vilja och kunna verka till folkets sanna upplysning och förädling för att underhålla den stora mängd tryckerier, som vore att förvänta? Är det icke att befara, att den lätta tillgången till att få pennans alster tryckta och de genom den starka konkurrensen nedpressade prisen skola bidraga till att trycka ned författareskapet, bidraga till spridande af dålig litteratur? Vi skulle utan tvifvel få se i vida större antal än nu tryckalster spridas, innehållande kränkning af religion och sedlighet, af konungamagtens helgd o. s. v. Då det gäller andra näringar, kan konkurrensen hafva den goda påföljden, att en bättre vara blir allmänheten tillhandahållen, och der på grund af en osund konkurrens en försämring af varan inträder, der stannar skadan på det materiella området. Men när den gäller tryckerier, blir den naturenliga utvecklingen den, att en för stor konkurrens på detta område leder derhän, att de litterära

alstren blifva till innehållet sämre, och skadan blir så mycket betydelsefullare och större, som den kommer att ligga på det religiösa och moraliska området, och der är den ofta obotlig.

Det är på dessa skäl, som jag anser mig icke kunna biträda det föreliggande förslaget, och då det nu gäller att antingen antaga eller förkasta, kan jag icke annat än göra det senare. Jag yrkar således afslag på förslaget.

Herr Sæve: Under behandlingen af föreliggande grundlagsändringsförslag såväl inom konstitutionsutskottet som i kammaren har det alltid förefallit mig besynnerligt, att en så obetydlig förändring kunnat väcka så mycket motstånd. Det är dock öfverensstämmande med billighet och rättvisa att tillmötesgå yrkandet på ifrågavarande grundlagsändring. Den står i sjelfva verket i närmaste öfverensstämmelse med § 86 regeringsformen, som ju klart och tydligt uttalar, att det är hvarje svensk mans rätt att utan några af den offentliga magten i förväg lagda hinder utgifva skrifter. Den naturliga konsekvensen af denna grundlagsparagraf synes mig då också vara, att det skulle vara hvarje svensk mans rättighet att utgifva skrifter hvar som helst. Så är emellertid icke förhållandet, ty denna rättighet är, såsom hvar man vet, begränsad af 1 § 5 mom. tryckfrihetsförordningen, som stadgar att tryckeri icke får anläggas annat än i stad och i stads mest omedelbara granskap. Huru denna inskränkning kommit till stånd, vet hvar och en af oss. Det berodde väsentligen på det, att man vid 1810 års riksdag, då tryckfrihetsförordningen skrefs, ansåg det möta svårighet att hvar som helst i landet finna personer lämpliga att å justitieministerns vägnar öfvervaka utgifvandet af skrifter. Men hvad som var svårt 1810 bör icke vara svårt nu med den stora utveckling landet i det hela undergått, med det växande antalet invånare i våra köpingar, med de lifligare kommunikationerna, till följd hvaraf uppkommit en hel mängd kommunalsamhällen på landsbygden, som i invånareantal äro fullt jemförliga med köpingarne för att icke säga med småstäderna. Under sådana förhållanden måste man i den nu gällande bestämmelsen hufvudsakligen se ett privilegium till förmån för städerna och till förfång för landsbygden.

Undersöker man närmare förhållandet med köpingarne, skall man finna, att invånareantalet i flera bland dem är ganska stort. Jag tror icke heller, att förslagets motståndare hafva något emot ifrågavarande rättighets utsträckande till köpingarne. De måste nemligen taga i betraktande, att det finnes köpingar, såsom Arvika i Vermlands län, der jag har mitt hemvist, med ett invånareantal, uppgående ända till 2,400. Icke mindre än 33 af rikets städer hafva lägre invånareantal än detta. Men utsträcker man rättigheten att anlägga boktryckerier till alla köpingar, så måste den rättigheten äfven beviljas sådana små köpingar som t. ex. Pataholm med 1 å 2 hundra invånare, under det att vissa andra kommunala samhällen, såsom de vid jernvägarne belägna, exempelvis Töreboda med 800

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

invånare, icke skulle komma i besittning af samma rätt. Konsekvensen fordrar väl derfor en utsträckning af ifrågasatt rätt äfven till landsbygderna. Men detta begär ej grundlagsförslaget, som nöjer sig med den formuleringen, att det är Konungen obetaget att tillåta inrättandet af boktryckeri äfven å annan ort än uti stad eller köping. Det är hvad Kongl. Maj:t sjelf föreslog, då han 1887 för Riksdagen framlade ett förslag till förändring af momentet i fråga, precis sådant det nu föreligger i konstitutionsutskottets memorial. Kongl. Maj:t hade nog tänkt sig, att svårigheter och obehag skulle kunna följa af en så beskaffad utsträckning af rätten att anlägga tryckerier, men att dessa svårigheter dock icke skulle blifva allt för stora.

I sjelfva verket finnes ett hufvudskäl mot nu ifrågasatta förändring, hvilket visserligen icke nu framhållits af de sista ärade talarne, men hvilket föregående år under diskussionen här i kammaren och i konstitutionsutskottet ofta anförts, det nemligen, att genom en partiel reform af tryckfrihetsförordningen den länge och lifligt önskade revisionen af förordningen i dess helhet undanskötes för lång tid. Ja, äfven jag önskar att en så beskaffad revision må komma till stånd; jag vet nemligen väl, att tryckfrihetsförordningen är illa hopkommen, att den med hänsyn till de fordringar, som ställas på en dylik förordning, nemligen att skydda tryckfriheten i landet och att skydda landet mot tryckfrihetens missbruk, blott löser den första af dessa uppgifter, och hade jag någon farhåga, att ett godkännande af det föreliggande förslaget skulle på minsta sätt fördröja genomförandet af en fullständig reform af tryckfrihetsförordningen, så skulle jag icke från denna plats förorda detsamma. Men nu är det min öfvertygelse, att ett antagande af det föreliggande förslaget icke skall hafva minsta inflytande på den stora frågan, ty, mine herrar, hvilka skola väl motsätta sig en fullständig revision? Icke blifver det invånarne i köpingarne och på landsbygden. Då tror jag snarare, att en del af den liberala pressen skall motsätta sig den af fruktan för att med en begränsning af de tryckfrihetens missbruk, som äro en följd af den nuvarande tryckfrihetsförordningens bristfälligheter, äfven en begränsning af sjelfva tryckfriheten skulle riskeras. Anmärkningsvärdt är äfven, att tidningarne synnerligen litet visat sig intressera sig för det nu föreliggande reformförslaget — anledningen dertill finner jag vara deras önskan att tidningarnes antal i landet icke öfver höfvan ökas — och märkligt är likaledes, att under diskussionen om detta förslag i dag i Andra Kammaren ingen anmärkning mot detta gjorts från konservativt, utan blott från radikalt håll. Jag tror således icke, att tidningarne och andra liberala krafter i vårt land skola kunna förmås att låta sina betänkligheter med afseende på en fullständig reform af tryckfrihetslagstiftningen falla derigenom att utsigt lemnas dem, att med den stora reformen äfven den nu ifrågasatta mindre vunnas. Det finnes ett annat sätt att påskynda den stora reformen, och det vore att ett verkligt godt förslag till ny tryckfrihetsförordning utarbetades, så

godt att Riksdagen verkligen kunde vara öfvertygad derom, att det förslaget på samma gång skyddade tryckfriheten och begränsade dess missbruk.

Jag tillåter mig yrka bifall till det hvilande grundlagsförslaget.

Herr Berg, Gustaf Axel: Den siste ärade talaren började sitt anförande med att uttala sin förvåning öfver det motstånd det föreliggande förslaget hade väckt. Men det är icke förvånansvärdt utan högst naturligt, att ett förslag, hvilket liksom detta lider af så väsentliga fel, verkligen måste framkalla motstånd. Förslaget lider af flera fel, såsom förut många gånger i denna kammare framhållits. Jag beder nu att endast få påpeka tvenne sådana, som jag för min del anser vara de väsentligaste. Det första är, att detta ändringsförslag borttager en i grundlagen nu stadgad alldes ovilkorlig rätt för dem, som bygga och bo inom en half mil från stad, att der utan vidare anlägga boktryckerier. Detta fel är emellertid enligt min uppfattning icke det farligaste. Värre är, att tillstånd till anläggande af boktryckerier på landet icke skulle göras beroende af ett till sin omfattning alldes bestämdt lagstadgande, utan af Kongl. Maj:ts pröfning i administrativ väg af hvarje förekommande fall. Det är denna omständighet, som jag för min del finner mest betänklig. Jag tillåter mig då fråga: till hvilka förhållanden bör Kongl. Maj:t, då ansökningar föreligga, taga hänsyn? Skall Kongl. Maj:t taga hänsyn till folkmängden på platsen, der fråga är att anlägga boktryckeri, så bör väl saken snart vara pröfvad och afgjord, ty, då småstäder finnas med icke högre invånareantal än 5 à 600, måste Kongl. Maj:t hafva all anledning att i hvarje fall bifalla ansökningen, i fall densamma afser en plats med så stort invånareantal. Skall Kongl. Maj:t åter taga hänsyn till lämpligheten af de personer, som göra ansökningen, tror jag kvalifikationspröfningen äfven snart nog är undanstökad, ty såsom vi veta, fordras för rätt att utgifva tidning endast två kvalifikationer, nemligen att icke vara för nesligt brott dömd och icke förklarad ovärdig att föra annans talan; och då bör väl äfven kvalifikationspröfning i fråga om rätt att anlägga boktryckeri icke derutöfver utsträckas. Skall Kongl. Maj:t taga hänsyn till det förhållandet, huruvida på platsen för det tillämnade tryckeriets anläggning finnes lämplig person att blifva justitieministerns ombud? Detta är emellertid ett ganska tillfälligt förhållande. År 1870 förklarade sig Kongl. Maj:t icke kunna antaga en lagförändring, i samma riktning som den nu föreslagna, emedan lämpliga personer för tryckfrihetens öfvervakande icke stodo att finna öfverallt i landsorten. För närvarande tror jag icke man kan säga, att en sådan brist i allmänhet eller mångenstädes är för handen; men om Kongl. Maj:t vid pröfning af inkommande ansökningar finner, att lämpliga personer äro i orten, der tryckeri skall anläggas, bosatte, är dock detta ett tillfälligt förhållande, som snart kan vexla och ändras. Hvad Kongl. Maj:t i främsta eller åtminstone i ett mycket fram-

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)

stående rum bör taga hänsyn till föreställer jag mig vara länsstyrelsernas utlåtanden öfver inkomna ansökningar, som säkerligen skulle komma att till dem remitteras. Här åter möter helt visst det för hällandet, att den ena länsstyrelsen skulle anse rättigheten till tryckeriers anläggning böra utsträckas och därför tillstyrker ansökningen, under det att den andra länsstyrelsen — mera tillbakahållande — anser förhållandena icke i allmänhet påkalla en dylik utsträckning samt afstyrker ansökningen. Skall Kongl. Maj:t nu följa länsstyrelsernas yttranden, blir följden den, att i det ena länet det går ganska lätt att få anlägga tryckerier, medan i det andra det är med mycket stora svårigheter förenadt att erhålla sådant tillstånd, en mycket beklaglig ojemhet i den administrativa tillämpningen af en grundlag. Skall Kongl. Maj:t deremot *icke* följa länsstyrelsernas till- eller afstyrkande utlåtanden, då blir frågans afgörande, såsom den förste talaren redan framhållit, helt och hållet beroende på vexlande ministèrers skiftande politiska uppfattning. Jag tillåter mig därför fråga: kan det verkliga vara skäl att i fråga om en näring, som omgärdas med skydd af grundlagsbud, göra rätten till utöfvandet af denna näring beroende på sådana tillfälliga förhållanden?

Slutligen tillåter jag mig säga, att jag för min del mycket väl förstår de rent liberala sträfvanden, som vilja i fråga om tryckeriers anläggning göra rättigheten lika för land och stad. Dessa sträfvanden äro följdriktiga, och jag kan förstå dem, ehuru jag icke kan omfatta dem. Jag kan deremot både förstå och omfatta det mera moderata sträfvande, som går i riktning att utsträcka nu ifrågarvarande rätt till köpingar och vissa i fråga om folkmängd och betydelse för öfrigt med dem likstälda platser på landsbygden, t. ex. sådana, der ordningsstadgan för rikets städer är gällande; men jag kan hvarken förstå eller omfatta en sådan lagstiftning, som lemnar frågans pröfning beroende på tillfälliga förhållanden och som gör pröfningen icke blott svår och obehaglig — det kan betyda mindre — men hvad värre är, vacklande och ombytlig, så att den understundom kanske synes vara godtycklig.

På dessa skäl yrkar jag afslag på det föreliggande förslaget.

Herr Unger: Jag skall bedja att först få vända mig mot den siste talaren, medan jag ännu har i friskt minne, hvad han yttrat.

Han fäste sig först vid den oegentligheten, att utskottet föreslagit inskränkning i den nu fria rätten att inom en half mils afstand från stad anlägga boktryckeri, och han ansåg detta vara en betänklig inskränkning. Jag vill då erinra, att det så mycket mindre kan anses vara förhållandet, som det icke lärer komma i fråga, att en person, som för öfrigt är kompetent, skulle förvägras att inom en $\frac{1}{2}$ mil från stad anlägga boktryckeri. För öfrigt förundrar det mig att från en man med de åsigter, denne talare hyser, angående bok-

tryckerier, höra uttalas missnöje med befarad inskränkning af rättigheten att anlägga sådana.

Hvad beträffar svårigheterna för Kongl. Maj:t att på administrativ väg afgöra frågor rörande tillstånd att anlägga tryckerier, inlät han sig på en hel mängd olika åskådningssätt, som Kongl. Maj:t dervid skulle hafva att följa. Jag vill icke närmare granska hans framställningar i det hänseendet, ty jag är förvissad, att Kongl. Maj:t skulle reda sig ganska bra med ifrågasatta pröfningen. Kongl. Maj:t har mycket svårare pröfningar att verkställa. Skola länsstyrelserna höras, så läser Kongl. Maj:t icke vara absolut bunden att följa deras åsikter, i fall de icke äro öfverensstämmande med Kongl. Maj:ts.

Hvad åter beträffar att än den ena, än den andra regeringen skulle sitta vid styret, så är detta något som gäller med afseende å alla administrativa angelägenheter, och med hänsyn härtill skulle man enligt den siste ärade talarens åsikter icke våga anförtro någon angelägenhet i regeringens händer.

Att en gång för alla bestämma de ställen på landet, der boktryckerier finge anläggas, skulle säkerligen nödvändiggöra oupphörliga förändringar och jemkningar af grundlagen. Det enda sättet, som kunde blifva giltigt för en längre tid, är att öfverlemna åt Kongl. Maj:t att pröfva hvarje fall för sig.

Herr Alin började sin historik rörande frågans behandling med en redogörelse för huru rösterna utfallit här i kammaren; det anser jag icke vara mycket upplysande i sak, särskildt icke i denna fråga, emedan förhållandena, sedan de omförmälda omröstningarna börjat, betydligt förändrats, och för öfrigt föreligger icke samma förslag nu, som vid första omröstningen, ty då var det fråga om fri och oinskränkt rätt att anlägga tryckerier på landet, nu gäller det endast sådana platser, der Kongl. Maj:t finner det kunna ske. Emellertid ansåg herr Alin det föreliggande förslaget onödigt och olämpligt på grund af flera skäl. Han talade om den utsträckta stämningstiden, som skulle förlänga processen. Detta skulle afse det fall, då enskild man gör sin talan gällande: tiden är då förlängd med 8 dagar, men detta torde vara af mindre betydelse, och jag kan häruti icke se något afgörande skäl emot förslaget, helst som, hvad beträffar kvarstadsbeläggning, när den sker på förordnande af chefen för justitiedepartementet, frågan derom skall af domstolen afgöras inom den i tryckfrihetsförordningen stadgade tid, oberoende af stämningstiden.

Vidare förmenade herr Alin, att jurymännen i förevarande fall skulle komma att icke känna till de lokala och personliga förhållanden, som det blefve deras åliggande att bedöma. Men jag har icke sett, att lagen föreskrifver, det mål rörande tryckerier på landet skola afdömas af jurymän från städerna, utan jurymännen böra naturligtvis tagas från de orter, der de förhållanden existera, som i den åtalade skriften beröras. Det skälet kan jag således alldeles icke tillmäta någon giltighet.

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

De politiska förhållandena skulle, enligt samme talares åsigt, kunna inverka på Kongl. Maj:ts benägenhet att gifva eller icke gifva sökt tillstånd till tryckeriers anläggning. Det kan man ju förutsätta, om man så vill, men icke spela dessa små boktryckerier på landet någon sådan politisk rol, att den kan antagas utöfva något inflytande på Kongl. Maj:ts pröfning af förekommande ansökningar om rätt att utöfva ekonomisk verksamhet, och i alla fall är det samma förhållande härmed som med andra ekonomiska spörsmål, som Kongl. Maj:t har att bedöma och afgöra.

Sedermera frågar herr Alin: är denna förändring af så stor vigt, att den bör göras före alla andra förändringar af tryckfrihetslagen? Nej, den är icke af stor vigt alls; den rör en mycket liten fråga, men därför kan den afven, oberoende af öfriga viktigare förändringar, vidtagas när som helst. Att den icke går *före* alla andra, det hafva vi redan sett i dag, då vi nu redan behandlat och antagit ett förslag om förändring af trycksfrihetsförordningen, och andra skola nog snart följa efter.

Samme talare ansåg, lika med herr Berg, nödigt att *nu* bestämma, på hvilka orter tryckerier må anläggas, men detta kan, såsom sagdt, icke bestämmas en gång för alla, det kan icke gå till på annat sätt, än som nu är föreslaget.

Skulle man afven antaga att tryckerierna äro hårdar för allt ondt, så tror jag dock man har mindre anledning att antaga sådant angående dylika anläggningar på landet, än angående tryckerierna i städerna, ty radikalismen har i allmänhet icke kommit så långt på landet som i städerna. Kanske komme tryckerierna på landet att genom de skrifter, som utginge från dem, bilda en motvigt mot stadsradikalismen.

På grund af dessa och förut här i kammaren anförda skäl, får jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Walldén: Om föreliggande förslag till förändring af 1 och 5 §§ tryckfrihetsförordningen inskränkte sig till att utsträcka rätt att anlägga tryckerier till rikets samtliga köpingar, skulle hvarken den af talaren på göteborgsbanken befarade konkurrensen eller den af andra talare framhållna nödvändigheten att sörja för åstadkommande af en fullständig ny presslag afhålla mig från att gerna lemna mitt bifall till förslaget. Men dertill inskränker det sig icke. Jemte det, såsom den ärade talaren på jönköpingsbanken anmärkte, förslaget borttager den nu befintliga rätten att anlägga tryckerier inom $\frac{1}{2}$ mil från stad, inför detsamma en ny princip i trycksfrihetsförordningen, nemligen att för rätten att anlägga tryckerier på landsbygden skulle fordras Kongl. Maj:ts i administrativ väg gifna tillstånd i hvarje särskildt fall. I likhet med de representanter jag nyss åberopade, finner jag detta ganska betänkligt. Och dessa betänkligheter har jag icke kunnat öfvervinna på grund af hufvud-

sakligen tvenne skäl, det ena af principiell, det andra af praktisk natur. Det principiella skälet för mig är det, att rättighet till anläggande af tryckerier, det vare sig i stad eller på landet, bör vara endast i lagen bestämd och af lagen begränsad, men icke på något sätt beroende på tillstånd i särskilda fall. Den logiska rättigheten häraf synes mig uppenbar, om man tänker derpå, att anläggandet af tryckeri är det första och alldeles oundgängliga villkoret för utöfvandet af tryckfriheten, som man ansett böra omgärdas till och med med grundlags helgd, och hvilken hvar och en bör få åtnjuta utan alla andra inskränkningar än dem, som grundlagen själf uppställer.

Det praktiska skälet är att, ehuru den föregående talaren syntes betrakta denna sak såsom en bagatell, jag icke kan värja mig för farhågan att den pröfning, som lägges i regeringens hand, kommer att i många fall blifva mycket svår och grannlaga. Jag har icke förbisett, att Kongl. Maj:t för 10 år sedan föreslog en anordning, sådan som den nu ifrågasatta; uppfinningen är således icke ny. Men om den också kan såsom det förr hette »med fördel användas», derom saknar man all erfarenhet. Jag befarar, att detta uppdrag, som man vill lägga på Kongl. Maj:t, skall befinnas vara af den beskaffenhet, att i många fall Kongl. Maj:t skall vara den förste, som önskar att tanke derpå aldrig framkommit. Rätten att meddela tillstånd förutsätter rätten och i många fall skyldigheten att neka tillståndet, och man torde lätteligen kunna föreställa sig det missnöje, de missförstånd och de angrepp, som en dylik vägran kan gifva anledning till. Det är ju ganska lätt antändliga och explosibla ämnen, med hvilka man vill bringa Kongl. Maj:t i alldeles omedelbar beröring. Sådant bör icke ske, så vida det icke är nödvändigt, och för min del kan jag i förevarande fall icke finna att någon tvingande nödvändighet är för handen.

Den siste ärade talaren, som försvarade konstitutionsutskottet, sade, äfven han, att frågan icke är af någon synnerligt stor vikt. I mån af samfärdsmedlens utveckling förminsas äfven afstånden allt mera, ja nära nog upphävas, och jag tror därför, att icke annat än undantagsvis något verkligt behof af boktryckerier på landet gör sig kämbart, i synnerhet om det kunde ställas så, att köpingar och större kommuner, som snart utveckla sig till köpingar, kunde få åtnjuta den här afhandlade rättigheten.

Då jag således har stora betänkligheter mot det föreliggande förslaget, sådant det är — och det måste ju antingen antagas oförändradt eller förkastas — och icke inser någon tvingande nödvändighet att det nu antages, utan anser detsamma mycket väl kunna få ytterligare tre år på sig, för att man kanske då skall utfinna en bättre anordning, skall jag, herr grefve och talman, bedja att få yrka afslag på förslaget.

Herr von Ehrenheim: Då jag hörde den förste talaren yttra

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

sig i denna fråga, var jag frestad att tro, att vi stodo inför en af dessa stora frågor på tryckfrihetens område, der tvång och frihet kämpa med hvarandra om medborgares dyrbaraste rättigheter. Men, när jag hade hört honom till slut, återstod af min uppfattning ingenting annat än förvåning öfver att han kunde göra en så stor fråga af den nu föreliggande.

Efter min uppfattning är den förändring, som här föreslagits, på en gång mycket oskyldig och tillika i praktiskt afseende mycket nyttig. Inom vårt land uppstå och hafva upphörligen uppstått nya samhällen med betydande folkmängd. Denna ökas årligen, och det är därför ett verkligt behof att inom dessa samhällen kunna erhålla ett tryckeri, der tryckalster kunna offentliggöras. Man har nu å den motsatta sidan mot denna utvidgning af tryckfriheten uppstått betänkligheten att öfverlemna en fråga inom tryckfrihetens område åt Kongl. Maj:ts pröfning eller med andra ord åt den administrativa pröfningen. Jag tror, att man dervid förvexlat frågan om hvad som får tryckas och hvar tryckt skrift får utgifvas. Den senare frågan kan omöjligt hafva samma betydelse inom tryckfrihetens område som den förra. Och efter min uppfattning ligger det mycket nära till hands, då man vill göra en förändring i tryckfrihetsförordningen, och med afseende på öfriga föreskrifter i förordningen icke kan gifva fullständig frihet åt anläggande af boktryckerier, att förmedla friheten genom att i vissa fall och inom det område, der utvidgning skett, öfverlemna ärendet till Kongl. Maj:t. Denna pröfning har han i så många andra utomordentligt viktiga ekonomiska frågor — och till ekonomiska frågor får man verkligen hänföra äfven denna — så att jag icke kan inse, hvarför man behöfver draga sig för en dylik bestämmelse äfven här. Man skall omöjligt kunna påstå, att det i allmänhet eller under senare tid gjort sig hos Kongl. Maj:t gällande något bemödande att på något sätt inskränka tryckfriheten.

Jag har, då detta ärende förut varit föremål för kammarens behandling, förordat bifall till förändringen och anhåller att äfven nu få göra det.

Herr Hammarskjöld: Endast ett par ord. Den förste talare, som yrkade bifall till föreliggande förslag, utgick från den satsen, att våra grundlagar häfdade rätten för hvarje svensk medborgare att trycka, och deraf drog han den slutsatsen, att hvarje medborgare borde få trycka på hvilket ställe som helst. Försvaret, jag lemnar derhän hvad sanning det kan ligga deruti, är litet egendomligt för ett förslag, som fräntager personer rätt att trycka på vissa ställen, der de förut haft den, och på landsbygden öfverallt gör rättigheten beroende på administrativ pröfning i hvarje fall. Jag kan således icke inse, att man på den vägen häfdar den rätt man påstår finnas för hvarje medborgare att trycka hvar som helst.

I sjelfva saken är jag alldeles ense med flere talare, senast herr

Walldén, beträffande det principiellt origtiga uti att uppdraga en sådan pröfning, som den ifrågavarande, åt administrationen. Det har sagts, att Kongl. Maj:t har pröfningen af så många andra ekonomiska frågor, och detta är sant. Men vi betrakta tryckfriheten icke såsom en ekonomisk fråga, utan som en politisk, och att göra den politiska rätt, som hvar och en eger till tryckfrihet, beroende på administrativ pröfning, är enligt mitt förmenande någonting origtigt. Jag är dessutom fullt öfvertygad om de synnerligt stora svårigheter, som för Kongl. Maj:t och hans embetsmän skulle uppstå vid det ytterst grannliga värfvet att företaga den pröfning, hvarom det är fråga. Om det gälde att utvidga rättigheten att anlägga boktryckerier till köping eller annan i lag bestämd plats, skulle jag icke hafva något deremot.

*Om tillstånd
att inrätta
boktryckeri
på landet.
(Forts.)*

Mine herrar! Förslag till förändring i grundlagarna böra framläggas, om de äro högst nödiga och nyttiga och möjliga att verkställa. Jag nekar icke, att detta förslag är möjligt att verkställa, men af den diskussion, som föregått, anser jag framgå, att det icke är högst nödigt, och i den gestalt, det föreligger, tror jag visst icke, att det är nyttigt, utan tvärtom skadligt. Jag anhåller därför om afslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på antagande af det från riksdagen år 1896 hvilande förslaget om ändring af §§ 1 och 5 tryckfrihetsförordningen och sedan på förkastande deraf; och förklarade sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som antager det från riksdagen år 1896 hvilande förslaget om ändring af §§ 1 och 5 tryckfrihetsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas nämnda förslag.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—20;

Nej—96.

Herr statsrådet friherre *Rappe* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående portionsersättning till underofficerare och civilmilitära personer af motsvarande rang vid armén.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets den 17 och 19 innevarande februari bordlagda betänkande n:o 1, i anledning af väckta motioner dels om förlängning af giltigheten utaf kongl. förordningen angående Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden den 30 maj 1890, dels ock om tullfrihet för vissa varor vid införsel från Norge.

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.*

Punkten 1.

Herr Forssell: Herr greve och talman! Den historiske forskaren skall säkerligen en gång med förvåning fråga sig, huru det varit möjligt, att vid 1896 års underhandlingar om ny mellanrikslag några meningskiljaktigheter af jmförelsevis ringa betydelse kunnat få väga långt mera än angelägenheten af en vänlig uppgörelse i en så utomordentligt viktig fråga. Han skall då vid närmare undersökning finna, att utgången var ingenting annat än den, så att säga, *logiska* följden af de ekonomiska principer, som under de senaste 10 åren gjort sig gällande i vårt samhälle och som verkat nästan enväldigt bestämmande på hela vårt sociala och politiska lif. Han skall vidare iakttaga, att dessa principer drefvos hän mot sina yttersta konsekvenser trots motståndet af många sansade och insigtsfulle män, hvilka, ehuru de hyllade principerna, likväl full väl insågo, att nationen har andra och högre intressen, än de ekonomiska, och hvilka visserligen icke heller ville blott för de ekonomiska teoriernas skull offra alla andra intressen. Han skall ock se, huru dessa mäns betänksamhet fick gifva vika för hetsigare viljors påtryckning, huru de snärjdes i ett nät af omständigheter och slutligen stodo inför valet mellan att anses såsom affällingar från sina grundsatser, eller att motvilligt underkasta sig konsekvenser, hvilka de sjelfve beklagade och som de från början för visso icke hade väntat sig. Företeelsen är ju alldaglig inom det politiska lifvet, och jag tillägger, den bär vittnesbörd icke så mycket om någon ovanlig menskelig svaghet, som är högligen tadelvärd, som icke fast mer om en principernas styrka, som får kallas beklagansvärd eller glädjande allt efter betraktarens ståndpunkt.

Af de nämnda konsekvenserna är ju mellanrikslagens upphäfvande den, som mest förfördelar vissa rent ekonomiska intressen i vårt eget land. Att den vållar enskilde stora förluster och medför för viktiga industrier ett betänkligt afbrott i deras produktions- och afsättningsvilkor, det är af alla erkändt; det styrkes af ovederläggliga intyg. Huruvida deremot å andra sidan, såsom man påstår, en och annan industri, såsom tillverkning af margarin, jäst, läder eller spik, kan

komma att af det nya tillståndet draga någon vinning, det må lemnas derhän; det har icke bevisats och det kan icke bevisas. Men, äfven om det verkligen gälde att skaffa dessa få och jmförelsevis obetydliga näringar en dessutom oviss förmån, äro vi icke berättigade att beröfva så viktiga industrigrenar, som bomulls- och yllefabrikationen, tillverkning af husgerådssmide, af papper, glas och allehanda husgerädsartiklar den högst väsentliga afsättningsförmån, som mellanrikslagen hittills har åt dem beredt. Jag är också fullt öfvertygad, att, om mellanrikslagen nu förfaller och när i en ej aflägsen framtid räkenskap kommer att oss affordras för de rubbningar derigenom vållats i dessa betydande svenska näringars marknad, så skola de, hvilka alltid motsatt sig dylika rubbningar, stå något bättre till svars än de, som icke tänkt på något annat än att rifva sönder och bryta ned hvad årtiondens lagstiftning och affärsverksamhet så mödosamt har uppbyggt.

Men, mine herrar, ännu säkrare är, att de båda parterna skola stå helt olika till svars, då det på grund af bitter erfarenhet kommer att sägas: det var dock en viktig föreningslänk mellan Sverige och Norge, som brast, när mellanrikslagen förföll; och då det tillika kommer att frågas: hvarför förstod man icke den saken i det afgörande ögonblicket?

Jo! Vi hade verkligen det förståndet! Vi och våra föregångare hafva alltid trott och sagt, att den politiska unionen mellan Sverige och Norge, löslig som den varit från begynnelsen och svag som den blifvit under den politiska utvecklingens gång, nödvändigt behöft stödet af en liflig ekonomisk förbindelse mellan de båda folken. Vi och våra föregångare inom Riksdag, Storting och de båda regeringarna hafva alltid förklarat och försvarat mellanrikslagen sålunda, att den skulle bevilja ömsesidiga kommersiella förmåner åt norrmän och svenskar, icke för deras vinning allenast, utan äfven för att öka samfärdseln dem emellan, för att sålunda öka de gemensamma intressena och derigenom stärka rikenas union. Vi hafva också alltid hållit strängt på de båda folkens yttre handelsgemenskap hufvudsakligen i syfte att derigenom uttrycka och på bästa sätt befästa rikenas gemensamhet gent emot främmande magter. Under mer än 70 år har nu detta föreningsarbete temligen orubbadt, i början sakta, sedan kraftigare, fortgått. Och ingen kan bestrida, att så länge det föreningsverket fortgick orubbadt, skapade det oupphörligt intressen och opinioner, hvilka utgjorde ett kraftigt värn mot de inom båda folken verkande söndringslustar. Så länge, för hvarje dag som gick, ett nytt norskt intresse uppstod i Sverige, ett nytt svenskt intresse i Norge, så länge nya ekonomiska förbindelser ständigt lades till de förut bestående, så länge kunde unionens vänner motse framtiden med trygghet, ty de visste, att med tiden skulle folken växa samman och växa in uti unionen, så länge skulle det icke heller för unionens upprätthållande krävas något annat än tålmod, förtröstan och rättfärdighet.

Men detta sammansmältningsarbete hade sin förutsättning i det

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

ekonomiska åskådningssätt, som i början förstulet och varsamt, sedermera kraftigare och öppnare erkände att, näringarna sjelfva hafva någon förmån af frihet och täflan, som erkände, att i det internationella utbytet den enes vinst kan vara förenad med den andres vinst och att den öppna marknaden är för näringarna sjelfva af betydelse och som erkände konsumentens rätt såsom jembördig med producentens. När detta ekonomiska åskådningssätt gaf rum åt ett annat och rent motsatt, då begynte detta föreningsverk att undergrävas, och sedan det en gång blifvit en trossats, att näringarna framför allt behöfva skydd, att i det internationella utbytet den enes vinst är den andres förlust och att konsumenten icke har någon rätt gent emot producenten, då var det ock en logisk följd af denna trossats, att den fria handelsgemenskapen emellan svenskar och norrmän skulle falla under samma fördömmelse, som träffar all annan handelsgemenskap mellan skilda folk. Huru vida sedan denna logiska slutföljd i verkligheten skulle dragas ut till det yttersta, det berodde åter helt enkelt derpå, om de begge rikenas öde skulle komma att i sista hand bestämmas af fanatiska doktrinärer eller af praktiske statsmän.

Det första offret för det nya ekonomiska systemet var som bekant den gemensamma yttre handelspolitik, som fått sitt uttryck i den vackra serien af Sveriges och Norges gemensamma handelstraktater med främmande magter. Det var från detta land, som man först gaf ut den ödesdigra parolen: »Hvar och en för sig»! — en handelspolitisk grundsats, som också snart med tacksamhet mottogs och godkändes från den andra sidan. Upplösningsverket gick snart för sig, och den naturliga följderna deraf framstod omedelbart derefter i utbytet af de gemensamma handelstraktaterna mot skilda svenska och skilda norska traktater. Utgången visade således, att handelspolitiska förändringar dock kunna ganska väsentligt inverka på unionspolitiken. Vi, som hade varnat, kunde endast med beklagande konstatera, att det var en viktig länk af unionsbandet som sålunda hade brutit. Vi kunde också endast med beklagande konstatera, att efter den ekonomiska skiljsmessan och i mån af dess fortgång fingo de unionspolitiska tvisterna ett hatfullare och farligare skaplyne än någonsin.

Den inbördes handelsgemenskapen emellan de begge folken har ännu återstått, och veterligt är, huru mot densamma rigtats det ena angreppet efter det andra, det ena häftigare än det andra. Nu står man ändtligen det eftersträfvade målet nära, och det som skall inträffa den 13 juli 1897 är ingenting mindre, än tillintetgörelsen af 80 års oafbrutet ekonomiskt föreningsverk, en tillintetgörelse så fullständig, att, om mellanrikslagen varder upphäfd, skola svenska och norska folkens samfärdsvilkor den dagen varda förflyttade tillbaka till hvad de voro vid århundradets begynnelse. Icke så att förstå, att samma utförsels- och införselsförbud eller prohibitiva tullsats, som vid århundradets begynnelse gälde, redan i år skola komma att hindra samfärdseln dem emellan — för att komma derhän fordras nog ännu ett årtiondes

söndringsarbete — utan så, att Sveriges och Norges inbördes samfärdsel skall efter denna dag vara mindre privilegierad i förhållande till Sveriges och Norges samfärdsel med andra folk, än den var för 80 år sedan, ja till och med något mindre privilegierad än den var före föreningens stiftelse. Att en så häftig och storartad förskjutning af de ekonomiska förhållandena icke kan aflöpa utan de mest vidtgående verkningar, lär ingen praktisk man kunna förbise. De, som vilja intala sig sjelfva och andra, att det som nu förestår icke är annat än en vanlig handelspolitisk åtgärd, att hvad vi nu öfvervägt är en »simpl affärsfråga,» de skola snart finna, att de grundligt misstagit sig.

Man har velat trösta sig dermed, att svenska tulltaxan ju icke skall efter den 13 juli blifva mera ogästvänlig mot norrmän eller den norska tulltaxan mot svenskar, än de båda ländernas tulltaxor äro mot tyskar eller danskar; men den jemförelsen är icke riktig. Det är icke den jemförelse, som i verkligheten skall göra sig gällande. Hvad som i verkligheten kommer att ses och kännas är, att här inträder mycket snart, förr eller senare, beroende på särskilda omständigheter, ett tvärt afbrott i en samfärdsel, som varit synnerligen liflig hufvudsakligen därför, att den varit så utomordentligt gynnad. Just därför att förbindelsen förut varit så liflig och så gynnad, kommer detta afbrott naturligtvis att kännas såsom en sönderslitning. Då två organismer under tidernas lopp fått sammanväxa med otaliga fibrer och de sedan på en gång slitas från hvarandra, uppstår naturligtvis smärta, och smärta föder irritation. Men erfarenheten har öfverallt och alltid visat, att tulltaxans retmedel höra till dem, som utöfva de kraftigaste reflexverkningar, och erfarenheten har äfven visat, att sedan två folk en gång begynt anfall och försvar med tullsatser, har striden blifvit både hetsig och långvarig.

Man har velat trösta och lugna sig med den förklaringen, att förhållandet mellan Sverige och Norge efter mellanrikslagens upphäfvande, och då tullgräns inträder, ju icke behöfver blifva något annat än det trots tullgränsen ganska vänskapliga förhållandet mellan Sverige och Danmark, mellan Sverige och Tyskland. Men man glömmar, att mellan Sverige och Danmark, mellan Sverige och Tyskland består ingenting annat än ett rent *internationellt* förhållande, under det att mellan Sverige och Norge fortfarande består ett *unionellt* förhållande, en politisk förening. Den ekonomiska skilsmessa, som den 13 juli skall inträda, kommer därför otvifvelaktigt att framstå såsom en motsats mot denna fortfarande politiska samhörighet, en motsats så mycket bjertare och skarpare som den inträder så plötsligt. Mellan Sverige och Danmark förefinnes icke heller någon politisk ovilja eller misstämning; men det vet enhver, att emellan mäktiga partier i Sverige och i Norge har tyvärr sedan länge bestått en misstämning, som hotat gång efter annan slå ut i öppen låga, en misstämning, som ännu glöder under askan. Huru de nya ekonomiska missnöjena komma att gjuta olja på den elden, huru dessa båda slags misstämningar komma att uppegga och förvärpa hvarandra, huru de komma

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. h.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

att sprida sig till samhällskretsar, som förut varit af dem temligen oberörda, det kan enhvar mycket lätt föreställa sig.

Så mycket torde därför kunna nu förutsägas, att den 13 juli 1897, som ju skall blifva en så stor bemärkelsedag för det nya ekonomiska systemet, kommer att i ännu högre grad beteckna ett nytt tidehvarf i den svensk-norska unionens historia.

Unionsproblemet kommer fortfarande att vara detsamma som det varit förut, men faktorerna i problemet komma icke längre att vara desamma. Man skall hafva eliminerat bort de faktorer, som hittills visat sig förmögna af styrka och utveckling; man skall hafva i behåll de faktorer, som hittills ständigt förminskats och försvagats. Man skall hafva befriat sig från de föreningselement, som hafva varit för menige man tillgängliga, lättfattliga och högt uppskattade, för att framgent vara inskränkt till de föreningselement, hvilka varit och äro för mängden okända, eller likgiltiga eller till och med förhatliga. Man skall hafva beröfvat sig den sammanhållande kraft, som legat i gemensamma och ömsesidiga ekonomiska intressen, och man skall få att räkna nästan uteslutande med de söndrande krafter, som kallas *national selfkänsla* och *unionel likgiltighet*.

Det sålunda hyfsade och visserligen förenklade problemet skall naturligtvis kräfva nya, hittills okända lösningsmetoder, hemtade jag vet icke hvarifrån. Men ett är visst och det är, att lösningen skall komma att blifva oändligt mycket svårare än förr — för dem, som vilja hålla på unionen; oändligt mycket beqvämare än förr — för dem, som vilja blifva af med unionen.

Jag borde kanske, herr talman, be om öfverseende därför att jag så här i debatten indrager hvad mängden inom denna kammare allra helst ville slippa att höra och se, därför att jag vågat orda om framtidens vådor och icke blott om ögonblickets bekvämlighet, därför att jag talat om riken och väldigheter och icke blott om jäst och om spanmål. Jag förmodar dock att många i denna kammare, ja kanske flertalet, inom sig erkänna, att den fråga, som nu föreligger, verkligen har en oberäknelig räckvidd och att vi vid detta tillfälle förhandla om något annat och mera än inpassningen af en slutsten i det ekonomiska systemet; dessa kammarens ledamöter skola helt visst erkänna, att den, som förstår unionen på det gamla sättet, kan hafva rätt att vid detta tillfälle försvara, äfven om han ej kan rädda, en sak, som tyvärr redan är i det närmaste förstörd. Mitt yttrande kan naturligtvis i denna kammare icke hafva annan betydelse än en reservation; jag gör mig visserligen icke förhoppning om att öfvertyga någon enda af mina ärade motståndare.

Men då jag likväl icke nöjer mig med denna reservation, utan dessutom tager mig dristigheten framlägga ett förslag till beslut, så sker detta visserligen icke heller i någon dåraktig förhoppning om att kunna i ringaste mån inverka på kammarens beslut, utan helt enkelt därför, att den, som är öfvertygad, att vi i denna stund spela ett högt spel, också är skyldig att formulera sina önskningsar så, att

framtiden om honom icke må kunna säga: Han visste icke sjelf hvad han ville.

Jag är dock öfvertygad att unionens vänner — vännerna af den politiska och den ekonomiska föreningens *fredliga* utveckling — alldeles icke behöfva stå handfallna inför den närvarande ställningen. De veta alldeles tillräckligt för att känna sig berättigade att mana Riksdagen till ett ingripande. Riksdagen vet genom Konungens trontal och genom de nu senast aflemnade handlingar och de dem beledsagande protokollen, att underhandlingarne om mellanrikslagen visserligen icke äro formelt afbrutna, men att det uppstått meningsskiljaktigheter, som *hittills* icke kunnat utjemnas. Riksdagen förstår också, såsom målsman för de i mellanrikshandeln intresserade näringar, att denna ovisshet är för dessa näringars intressen menlig: Riksdagen lär då hafva rätt och pligt att härom uttala sin mening inför Konungen. För Riksdagen kan det icke heller vara likgiltigt, *huru* ovissheten häfves och *huru* förhandlingarne afslutas. Riksdagen måste tvärtom vara i högsta grad intresserad därför, att förhandlingarne afslutas *snart* och *lyckligt*.

Men nu tillkommer en annan omständighet, som är af alldeles särskild betydelse: Det förhåller sig så, att i den Riksdagens skrifvelse af år 1895, som fordrade vidtagandet af de nu pågående underhandlingarne, förefans tyvärr en otydlighet eller en tvetydighet; och det är ganska sannolikt, att denna tvetydighet bär någon skuld för fördröjandet af den begärda revisionen.

Det är nemligen ganska möjligt att den föreställningen kunnat göra sig gällande, att 1895 års Riksdag framför allt annat ville en uppsägning af mellanrikslagen, det måtte sedan gå med underhandlingarne och revisionen *huru* som helst. Det är också möjligt, att en sådan föreställning kunnat inverka på förhandlingarne derhän, att meningsskiljaktigheterna blifvit något för starkt betonade, att nödvändigheten af en uppgörelse blifvit något för svagt betonad.

Den nämnda föreställningen är likväl — om den också kan i någon mån söka stöd i Riksdagens skrifvelses bevisföring — alldeles icke öfverensstämmande med samma skrifvelses uttryckliga förklaringar. Om det också förhöll sig så, att den nämnda föreställningen var förherrsokande inom någon del af Riksdagens eller af denna kammars majoritet — alldeles säkert är, att det var icke *den* meningen, som *vann* riksdagsmajoritet. Majoriteten ansåg — och sade tydligen ut hvad den ville — att »en mellanrikslag bör finnas», och majoriteten ville, att en sådan mellanrikslag skulle vara grundad på principen af gynsam behandling och derigenom befrämja varuutbytet mellan folken. Majoriteten ville sannerligen icke en tullgräns emellan Sverige och Norge, sådan som mellan Sverige och Danmark; majoriteten ville icke något afbrott i den nuvarande samfärdseln och den ville alldeles icke ett sådant mellanrikslagens fall, som nu hotar att inträffa den 13 juli 1897. Majoriteten ville en

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

revision och en *snar revision* af mellanrikslagen, och Riksdagens skrifvelse uttryckte denna majoritetens önskan i oförtydbara ordalag.

Om vi nu år 1897 hysa samma uppfattning -- och jag får ju icke hysa tvifvel derom; -- då frågar jag: hvad är det, som skulle hindra oss att i underdånighet inför Kongl. Maj:t uttrycka våra bekymmer, tillika påminnande derom, att 1895 års Riksdags skrifvelse åsyftade något helt annat än hvad som nu synes förestå. En sådan erinran kan ju icke skada, men den kan gagna så till vida, att den undanskjuter en skadlig missuppfattning af 1895 års skrifvelse. Sedan 1895 års Riksdag sjelf gifvit föredömet af skrifvelsens iteration, sedan 1895 års Riksdag, på ifriga yrkanden, särskildt inom denna kammare, hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhållit om alldeles detsamma, som Riksdagen året förut hade begärt men ännu ej erhållit -- så kan det naturligtvis icke längre sägas, att Riksdagen 1897 icke skulle vara befogad att tillvägagå på det sätt, som jag nu föreslagit. Icke heller kan det ifrågasättas, att regeringen skulle af en dylik itererad skrifvelse känna sig mera obehagligt berörd nu än 1895. Men deremot skulle det kunna hända, att en skrifvelse, hvilken sålunda betonade Riksdagens redan uttalade önskan om revisionens snara avslutande, föranledde regeringen att taga omständigheterna i förnyadt öfvervägande, och att dervid något mindre vikt komme att läggas på skiljaktigheterna, något större vikt på uppgörelsens nödvändighet. Sålunda skulle måhända, kanske snarare än man anat, ett fulländadt revisionsförslag -- kunna Riksdag och Storting föreläggas.

Såsom slutsats af hvad jag sålunda anført, vill jag alltså, i anslutning till motionärernas förslag, hemställa, att Riksdagen äfven yttrar sin mening om möjligheten af en eventuel förlängning. Är Riksdagen verkligen angelägen, att revisionen varder avslutad, måste den förutsätta möjligheten att, alla ansträngningar till trots, den kan fördröjas, och då bör der öppnas utsigt till en vid dylika förhandlingar så vanlig provisorisk förlängning. Men just därför att en sådan icke kan vara annat än en nödfallsutväg, och därför att hufvudvigten bör läggas på Riksdagens önskan att få ett snart avslutadt och framlagdt revisionsförslag, bör Riksdagen endast hos Kongl. Maj:t anhålla om förslag till en dylik förlängning, i fall omständigheterna dertill skulle föranleda, ett förslag, som från Kongl. Maj:t icke skulle framkomma, såvidt Kongl. Maj:t icke vore viss derom, att denna prolongation skulle leda till målet.

Jag får således, herr grefve och talman, med anledning af friherre Schwerins m. fl. ledamöter i Andra Kammaren väckta motion yrka:

att Riksdagen måtte, med vidhållande af sin i skrifvelse till Kongl. Maj:t år 1895 uttryckta åsigt, att en mellanrikslag fortfarande bör finnas, på grundvalen af en i möjligaste mån gynnad behandling, så afpassad, att afsättningen af hvarterda landets produkter och industrialster bland båda folken underlättas och befordras, i skrifvelse till Kongl. Maj:t uttrycka sin farhåga, att viktiga ekonomiska intressen kunna blifva lidande, så vida icke den af Riksdagen begärda revisionen

varder inom den närmaste tiden avslutad, samt anhålla, att, såvida Kongl. Maj:t skulle finna underhandlingarna om denna revision kräfvä längre tid, än som varit därför beräknad, Kongl. Maj:t ville göra den framställning om förlängning af nu gällande mellanrikslags giltighet, som för vinnande af ofvan angifna ändamål kan finnas nödig, ej öfverskridande en tid af ett år från den 13 juli 1897.

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

Friherre Klinckowström: Jag hade icke ämnat begära ordet i denna fråga, då jag trodde mig veta, genom samtal man och man emellan, att frågan skulle så af kammaren afgöras, som utskottets förslag innehåller. Men då jag hörde, att herr Forssell begärde ordet för att uppträda i denna fråga så, och då jag hört sägas, att han aldrig sysselsätter sig allvarsamt med en fråga, som han icke är säker att vinna, kunde jag icke underlåta att begära ordet för att, så vidt jag förmår, åtminstone i det väsentligaste gendrifva hans satser.

Herr Forssell har otvifvelaktigt omgifvit en svag sak med ett briljant parlamentariskt draperi, och hans förmåga i formelt hänseende högaktar jag på det lifligaste, och han har verkligen gjort sig förtjent af den utmärkta plats, han innehar såsom ledamot af svenska akademien, men hvad sakförhållandet angår, har han, så vidt jag kan bedöma, för att med något slags fördel kunna behandla en svag sak, i densamma inblandat något, som jag tror det vore bäst, om kammaren lade å sido, nemligen den rent politiska delen af denna svensk-norska fråga.

Enligt mitt förmenande är här icke fråga om någonting annat än en mellanrikslag, som ju dock är en förening emellan de båda länderna för kommersiella ändamål och, märk väl, någonting som herr Forssell nog vet, men undandrog sig att nämna, äfven för våra sjöfartsförhållanden, hvilka ju dock ingå i denna lag såsom en högst väsentlig del af densamma.

Jag vill icke här inlåta mig på det medel, herr Forssell använde, att nemligen göra denna fråga till en unionelt-politisk fråga; ty det skulle för det första föranleda oss att ingå i en alltför lång deduktion, och detta finner jag alldeles icke nödvändigt och lämpligt. Den utredning, som skett i denna mellanrikslagsfråga, har visat sig tillfylllestgörande för den, som följt med den periodiska pressen. Fördelarne och olägenheterna af denna lag äro af den beskaffenhet, att mellanrikslagen i dess nuvarande form omöjligen kan bestå. Den skulle, för att kunna förlängas eller förnyas, fordra sådana uppoffringar från svensk sida, att det vore, snart sagdt, ett förräderi att gå in på de fordringar, som från de norska komiterades sida tills vidare uppstålts för förnyande af mellanrikslagen. Man behöfver icke, såsom herr Forssell säger, vara en fantast i protektionistiskt afseende för att icke nu vilja bifalla en traktat, som har varit till stort hinder för den protektionistiska sakens fullständiga framgång i detta land.

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

Herr Forssell ser allt för klart i förhållandena för att icke äfven nu inse, att en traktat, afslutad mellan ett protektionistiskt land som Sverige och ett frihandelsvänligt land som Norge, icke i längden kan vara möjlig. Det har upprepats af herr Forssell, att tvenne länder, nemligen Danmark och Tyskland, hafva tulltraktater med Sverige, men han glömde att tala om den tulltraktat, som förefinnes emellan Finland och Ryssland. Finland är en del af Ryssland, och dessa länder borde således vara förenade med samma tulltaxa. Dessa båda länder, af hvilka Finland icke står i unionelt förhållande till Ryssland, utan är en inkorporerad del af den ryska staten, hafva dock hvartdera sina olika tulltaxor.

Hvad är det väl, som hindrar att, när denna traktat den 13 juli 1897 utgår, hafva till reds en traktat för hvartdera landet, hvarom hvartdera landets regering och representation öfverenskommit, likasom vi hafva med hvarje annat främmande land, och låta Norge, om vi kunna vinna en handels- och sjöfartstraktat med detta land, åtnjuta samma fördelar som den mest gynnade nation.

Det är att blåsa upp frågan alltför mycket och att tala om allt för stora omöjligheter, der dessa icke finnas, att tro, att det skulle blifva, delvis åtminstone, en anledning att försvåra, kanske rent af tillintetgöra denna vår förening med Norge, hvarom jag för öfrigt här nu icke vill yttra mig.

Det skulle förvåna mig ganska mycket, om, till följd af herr Forssells formelt vackra, men i sak föga efterföljansvärda tal det skulle beslutas något, som vore i enlighet hvarken med hvad reservanterna i detta betänkande föreslagit eller med det särskildt skrifna förslag, som han här inlemnat. Jag har full förtröstan till kammarens skyddsvänliga sinnelag i detta fall för att tro, att kammaren icke kan annat än bifalla utskottets förslag, hvarom jag vördsamt anhåller om proposition.

Herr Cavalli: Såsom kammaren af det föredragna betänkandet behagade inhemta, har utskottet helt kort affattat sitt utlåtande öfver de vid denna riksdag väckta motioner rörande förlängning af tiden för mellanrikslagens giltighet. Skälet dertill ligger nära till hands.

Då vid 1895 års riksdag fråga väcktes om mellanrikslagens uppsägning, afgaf bevillningsutskottet ett vidlyftigt utlåtande, som fullständigt upptog alla de skäl, hvilka, enligt utskottets förmenande, borde föranleda till lagens uppsägning. Och uppsägningen beslöts af Riksdagen. Då nya förhållanden, som kräfva den gamla lagens bibehållande i oförändrad eller i det närmaste oförändrad form, icke inträdf efter det uppsägningen egt rum, torde bevillningsutskottet saknat skäl att *i anledning af de vid denna riksdag väckta motioner* yttra sig utförligare än utskottet gjort, då det nu säger: Det en gång fattade beslutet bör under icke ändrade förhållanden hvarken upprifvas eller suspenderas.

Men i dag har här tillkommit ett nytt moment, och det är den

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

förste ärade talarens yttrande i denna fråga. Då jag nu går att därpå svara, kämpar jag naturligtvis en ojemn kamp icke blott med hänsyn till den parlamentariska förmågan, utan äfven därför att jag icke är i stånd att i detalj bemöta ett förut utarbetadt anförande, om hvilket jag icke på förhand kunnat veta ens den rigtning, hvori det skulle gå; men jag har dock det öfvertaget framför den ärade talaren, att jag i hvad jag kommer att säga icke skall inblanda hvad till saken ej hör, ty det påstår jag, att talaren gjorde, då han inlät sig på unionspolitikens område, och hvad nytta han med sitt anförande beredde sitt fosterland och de förenade rikena, öfverlemnar jag åt honom sjelf att afgöra. Den ärade talaren sade, att majoriteten, som genomdref lagens uppsägning, *endast* dermed afsåg en revision. Jag bestrider rigtigheten af detta uttalande. Jag har sjelf här i kam-maren afslutat ett anförande med de orden, att lagen i sin *nuvarande* form och *fotad på nu gällande grunder* förlorat rätten att vara till. Den lag, som kunnat föranleda till sådana åtgärder från norsk sida, som dem, hvilka vi under den gamla lagens egid fått bevittna, — det var på *den* lagen vi i främsta rummet önskade ett slut, och att der-efter, om så ske kunde, erhålla en mellanrikslag, som bättre till-godosåg Sveriges intressen. Den ärade talaren framhöll vidare med mycken skärpa, att denna stund vore afgörande och att i denna stund här spelades ett högt spel. Nej, den stund, som var afgörande, och den dag, då det höga spelet skall hafva spelats, det skedde den dagen, då beslutet fattades om lagens uppsägning och icke i dag.

Det har för mig varit lätt att efter åhörande af ett hastigt uppläsande utaf det förslag till beslut, som den ärade talaren fram-lade, fatta dess fulla innebörd. Men det innehöll, föreföll det mig, ett, låt vara i omskrifna ordalag, affattadt tillkännagifvande, att svenska Riksdagen vore villig retirera från den position, den en gång intagit, vare sig detta skedde med eller utan bibehållen krigsära. Men detta vill icke Riksdagen. Svenska Riksdagen har efter lång-varig och mogen pröfning intagit sin position och är beredd att bära följderna deraf. Hvilka dessa följder nu kunna blifva, kan för ögon-blicket icke fullt öfverskådas, men äfven om de i ett eller annat af-seende varda mindre förmånliga än man tänkt sig, så äro dock dessa olägenheter ofantligt mycket mindre än det moraliska nederlag, som svenska Riksdagen lider, derest den antager det af den förste ärade talaren väckta förslaget.

Med dessa ord anhåller jag att få yrka bifall till bevillnings-utskottets hemställan.

Herr Tamm, Hugo: För min del kan jag icke lemna min röst till bevillningsutskottets förslag. Icke heller kan jag lemna mitt ja till de reservationer, som återfinnas i samma betänkande. Först hade jag den tanken att helt enkelt lemna min röst för bevillnings-utskottets förslag, dock utan att antaga dess motivering, men vid närmare eftertanke kan jag icke se annat, än att ett sådant votum

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

skulle kunna föranleda den tolkning, att äfven jag från min sida skulle kunna godkänna någonting sådant som: Vi vilja icke hafva någon mellanrikslag, bort med den. Då detta emellertid icke är min åsigt, utan då jag för min del djupt måste beklaga den ställning, i hvilken denna fråga kommit, och då jag vidare hyser den förhoppning och den varma önskan, att med de stora ekonomiska och politiska intressen, hvilka äro knutna vid denna fråga, regeringen måtte verka för att den ekonomiska samfärdseln mellan begge folken i största möjliga utsträckning på gynsammaste sätt äfven för framtiden blefve ordnad, på det att de band, som dock snart ett sekel hafva bundit två små riken tillsammans till en enhet, hedrande och stark, ej måtte sönderslitas, så är det på dessa skäl, som jag, i det läge frågan nu intager, endast kan uttala en önskan och ett beklagande, och då detta ungefärligen är det, som innefattas i det framlagda skrifvelseförslaget, kan jag för min del, likväl med den motive-ring, som af mig nu är framställd, ansluta mig till detsamma.

Herr Almgren, Oscar: Såsom industriidkare ligger mig om hjertat att få uttala min anslutning till skrifvelseförslaget. De faror, som hota vår industri, skulle derigenom väsentligen afvärjas, och dessa faror äro icke små. Från alla håll i vårt land, från skilda industrikretsar hör man ängsligt framställda frågor: Skola då verkligen våra långvariga affärsförbindelser med Norge vara afslutade, skall intet kunna göras från Riksdagens eller regeringens sida för att dessa våra förbindelser må kunna fortfara? När man talar om de verkningar, som ett eventuellt upphörande af mellanrikslagen skulle hafva med sig, tänker man i allmänhet endast på de industrier, hvilka redan sedan länge varit i affärsförbindelse med Norge. Men jag måste fästa uppmärksamheten på att sedan några år tillbaka inom vårt land uppstått en hel del industrier af nyare slag och hvilka industrier först under de senare åren kunnat börja försöka och verkligen äfven lyckats få afsättning på Norge. Nu är det väl bekant, att mycket arbete och stora omkostnader erfordras för att vinna inträde på ett nytt handelsområde, och först efter långa år kan man börja att tänka på att skörda frukterna af sitt arbete. Allt detta skulle nu, mina herrar, vara förgäfvat!

Äfven böra vi lägga märke till, att dessa industrier hittills åtminstone icke haft att täfla med motsvarande industrier i Norge, utan de hafva haft att upptaga täflan med import från Tyskland och England, och det är glädjande att iakttaga, hurusom vår industri haft en kraft, hvilken verkligen i flera fall visat en lycklig tendens till att uttränga denna import.

Man kan vid en blick på den intressanta framställning, herr Wærn afgifvit om mellanrikslagens verkningar, finna redan en början dertill, och det har sedermera konstaterats en fortgång, att i samma mån som importen från Sverige vuxit, har den från Tyskland och England aftagit, och i de fall, då ökningen skett från båda håll, har

dock ökningen från Sverige varit större. Detta är ju ett glädjande vittnesbörd om att, i fall denna verksamhet orubbad finge fortgå, skulle vi gå till mötes en utveckling inom vår industri, hvarom man nu knappt kan drömma.

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

Det skulle vara mycket intressant att i detalj och med siffror bevisa detta, men i allmänhet lyssnar kammaren icke gerna till siffror, jag vill därför för tillfället afstå derifrån. Men jag har velat särskildt påpeka, att ett afslag på det nu föreliggande skrivelseförslaget skulle innebära icke blott en alldeles afgjord skada för våra sedan länge pågående förbindelser med Norge i hvad de röra våra äldre industrier, utan de innebära också ett qväfvande i sin brodd af en växtlighet, hvilken, om den i ostördt lugn fått fortgå, skulle inom den närmaste framtiden helt visst burit de vackraste frukter. Jag yrkar bifall till skrivelseförslaget.

Herr Walldén: Jag anhåller endast att få till protokollet antecknad att jag, hufvudsakligen på de skäl, hvilka af herr Tamm i korthet angifvits, äfven önskar instämma i det skrivelseförslag, som af den förste ärade talaren blifvit framställt. Jag finner, såvidt jag förstår, detta skrivelseförslag vara ett fullt korrekt uttryck af situationen, sådan den i verkligheten är, och innehålla just hvad, enligt mitt förmenande, Riksdagen under denna situation bör säga, hvarken mer eller mindre. Jag anhåller sålunda att få ansluta mig till detta skrivelseförslag.

Herr Treffenberg: Den förste ärade talaren hade, enligt mitt förmenande, kunnat bespara sig all den patos, som han kostat på sig sjelf och sitt anförande, om han hade haft någon som helst syn på en sida af denna sak, hvilken för mig är fullt och uteslutande afgörande. Ledsamt nog har den sida af saken, på hvilken jag hänsyftar, icke heller uppmärksammats af bevillningsutskottet, utan endast, såsom vi nyss hört och jag till min glädje får erkänna, i någon mån af dess ordförande. Det är sålunda ledsamt att nu nödgas konstatera, att det rätta svaret på motionerna icke lemnats af bevillningsutskottet, utan att vi måste söka det på andra sidan Kölen, i sjelfva Norge. I skolen här få höra, mina herrar, huruledes en unionsvänlig tidning derstädes lägger det rätta ordet i vår mun. Det lyder så: »Men den svenska Riksdagen må väl helt naturligt resonnera som så: Då det är vi som uppsagt, så gäller det här icke allenast ett ekonomiskt spörsmål, utan *en nationell värdighetsfråga*, och det skulle just se trefligt ut, om vi begärde en prolongation och det norska stortinget kastade oss ett afslag i ansigtet. Der stode vi då!»

Nu fruktar jag emellertid, att denna kammare är allt för mycket realistiskt anlagd för att vilja följa mig, om jag skulle här framställa det yrkande, att vi skulle stryka bevillningsutskottets motivering och ersätta den med detta citat ur Norska Aftenposten, och därför får jag väl nöja mig med att endast yrka afslag på motionerna och

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. h.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

naturligtvis, såsom en följd deraf, *in amplissima forma* på herr Forssells skrifvelseförslag.

Herr Forssell: Bevillningsutskottets ärade ordförande sade sig icke hafva hunnit rätt uppfatta det skrifvelseförslag, jag tog mig friheten framlägga, men förklarade icke dessmindre, att enligt hans mening låge någonting deri, som innebure en Riksdagens reträtt från den år 1895 intagna ståndpunkten. Jag vågar bestämt bestrida detta hans påstående, som icke kan bero på något annat än just hvad han sjelf erkände, eller att han icke hade tagit kännedom om skrifvelsens ordalag. Jag trotsar någon tolkare att i denna skrifvelse kunna uppleta en antydning om reträtt, denna skrifvelse, som endast upprepar hvad Riksdagen år 1895 sjelf yttrade om mellanrikslagens behöflighet och endast i förstärkande form upprepar 1895 års Riksdags uttryckta önskan om lagens revision.

Jag har intet vidare att tillägga.

Herr Björnstjerna: Med djupt missmod erfor äfven jag, att underhandlingarna om en ny mellanrikslag blifvit afbrutna och att vi således få vara beredda på att se hela vår långa landgräns mot Norge spärrad medelst förstärkt tullbevakning. Något sådant förespeglades oss ingalunda, när mellanrikslagen år 1895 uppsades. Man hörde då från alla håll, att meningen var endast att genom detta medel framtinga en hastigare revision af denna mellanrikslag. Jag skulle i hög grad beklaga, om ett afslag nu skulle ega rum. I främsta rummet ur politisk-unionel synpunkt. Lifliga handelsförbindelser äro bland de kraftigaste medel att förena två folk, helst då de äro belägna så nära intill hvarandra som det svenska och det norska och hvilka stå hvarandra i alla afseenden så nära. Mitt hopp, min dröm har alltid varit, att vi skulle framdeles så småningom kunna komma till en gemensam tullagstiftning för de båda länderna samt att alla tullar dem emellan skulle försvinna. Detta skulle vara ett stort och mäktigt steg till att förena de båda folken, ett steg af så stor betydighet, att några ekonomiska betänkligheter dervid blefve af mindre vikt.

För min del kan jag icke finna det vara bevisadt eller att det *kan* bevisas, att icke Sverige har haft lika stora fördelar af mellanrikslagen som Norge. Den sista uppgiften vi i den vägen hafva finner man i tabellen n:o 3, som innehåller en öfversigt öfver varuutbytet mellan Sverige och Norge under år 1895 enligt båda ländernas respektive införselstatistik. Enligt båda ländernas — det gifver ett helt annat resultat, än då man ser till uppgifterna blott från det ena landet. Enligt denna tabell utgjorde värdet af införseln från Norge till Sverige år 1895 28,741,000 kronor, men deremot införseln från Sverige till Norge 33,551,000 kronor, således nära 5,000,000 kronor större införsel från Sverige till Norge än från Norge till Sverige. Om man endast ser på de tullbelagda artiklar, hvilka på grund af mellanrikslagen blifvit tullfritt införda, finner

man äfven, att införseln från Norge af sådana varor uppgick till ett värde af 15,125,000, under det att motsvarande införsel från Sverige till Norge utgjorde 16,227,000 kronor, sålunda ungefär 1,000,000 mera. Detta är någonting helt annat än hvad man förut hört, då man endast åberopat kommerskollegiets beräkningar, som visa att införseln från Norge varit mycket större än den från Sverige. Det är alltid så. Om man ser på alla de olika ländernas statistiska uppgifter, ser det ut som skulle deras underbalans i handeln vara alldeles kolossal därför, att man mycket noga beräknar införseln, men man icke på samma sätt är i tillfälle att kunna kontrollera utförseln. När Tysklands alla stater, hvilka på den tiden voro i många fall oeniga sins emellan, kunde finna med sina ekonomiska intressen förenligt att sluta ett tullförbund och att afskaffa alla tullar mellan de olika länderna (det var långt innan kejsardömet bildades), hvarför skulle då icke Sverige och Norge också kunna komma till samma resultat? Det skulle ur politisk synpunkt vara ett steg af största vikt. Att tänka derpå *nu* är dock omöjligt, men säkert är, att om vi kunde komma derhän, att alla tullar mellan de båda länderna försvunno, då först skulle de båda brödrafolken kunna börja att tänka sig såsom *ett*. Men det är icke den vägen man nu vill beträda, utan man vill tvärtom bryta sönder ett af de få föreningsband, som finnas, men hvar och en måste väl erkänna, att ett insläende på den vägen vore i högsta grad olyckligt.

En annan viktig omständighet, hvarför man bör i det längsta undvika en sådan tullstrid, är den demoralisation, som alltid träffar befolkningen inom gränsdistrikten, då höga tullar äro rådande, isynnerhet längs en så lång tullgräns som vår landgräns mot Norge. Det blefve här oemotståndliga frestelser att begagna sig af de många tillfällen till lurendrejeri, som skulle yppas.

För min del är jag färdig att omfatta hvilket förslag som helst, hvarigenom ett uppskof kan vinnas. Jag föreställer mig att, om ett sådant uppskof nu kunde ernås och följaktligen den nya tullinstitutionen med deraf följande kostnader icke behöfde införas redan i juli i år, skulle underhandlingarna försiggå mycket lättare efter det att Stortinget fattat beslut angående hvilka förändringar det ville hafva i den norska tulltaxan och alltså någon ovisshet härom icke längre stode i vägen för de norska underhandlarnes medgifvanden.

Då jag hoppas att målet möjligen står att vinna på den väg, herr Forsell föreslagit, anhåller jag att få yrka bifall till skrifvelse-förslaget.

Herr Reuterswärd: Den förste ärade talaren har efter ett långt och talentfullt anförande framkommit med ett förslag, som han fordrade att Första Kammaren skall på rak arm godkänna. Jag kan icke föreställa mig, att denna kammare skulle begå en sådan oförsigtighet utan att äminstone förut haft god tid på sig att pröfva ett dylikt förslag, helst det är någonting alldeles nytt för dagen, och så stor

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

tilltro till sin egen auktoritet har väl icke den ärade förslagsställaren, att han föreställer sig att kammaren blindt skulle följa det från honom framlagda förslaget. Visserligen har detsamma rönt något understöd inom kammaren, men jag vågar dock, mina herrar, hemställa, att vi icke behandla detta förslag annorlunda än bevillningsutskottet behandlat de af friherre von Schwerin m. fl. väckta motioner d. v. s. lemna detsamma utan afseende.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Törneblad: Det torde icke vara ett alltför vågadt påstående, om man antager att åtminstone åtskilliga af dem, hvilka för två år sedan röstade för mellanrikslagens uppsägning, hade någon, om också icke allt för stark, förhoppning, att detta uppsägnande skulle kunna hafva som resultat en revision sådan, att man om densamma skulle kunna förena sig. Tyvärr ser det nu ut, som om denna förhoppning vore kommen på skam; men då det framlagda skrifvelseförslaget innefattar en om också visserligen svag möjlighet att kunna upphjelpa situationen, anser jag mig med min röst böra bidra till dess antagande.

Häri instämde herr *Hammar skjöld*.

Herr Wester: Efter den storpolitiska diskussion, som nu egt rum i denna fråga, är det kanske mindre lämpligt att se frågan från rent ekonomisk synpunkt. Jag har dock äran att inom kammaren representera det län, hvilket lifligast beröres af mellanrikslagens vara eller icke vara, nemligen Vermland. Då Riksdagen år 1895 beslöt mellanrikslagens uppsägning, skedde detta under förutsättning och förhoppning, att en ny mellanrikslag skulle träda i den gamlas ställe, en lag, egnad att bättre tillgodose de olika ländernas berättigade intressen och som hvilade på en rättvisare grund samt framför allt vore befriad från de många olägenheter och tvistefrön, hvilka i så rikt mått innehållas i den gamla mellanrikslagen. Då jag således lifligt hade önskat, att en dylik lag nu komme till stånd, kan jag dock ingalunda följa motionärerna på deras förslag, ty om detta nu antoges af Riksdagen, skulle det undanskjuta mellanrikslagens lyckliga lösning för en lång och obestämd framtid. Mellanrikslagen är ju egentligen att anse såsom en medlande länk mellan de båda ländernas olika tulltaxor. Derfor är det ju också naturligt, att denna lag måste ändras på samma gång som skilnaden mellan dessa tulltaxor ökas. Om således Riksdagen icke uppsagt mellanrikslagen, hade med all sannolikhet förhandlingarne med Norge strandat snarare förr än senare, än hvad nu skett, och då hade också i många fall och för ytterligare två år det skydd, som vi önskat bereda jordbruket och näringarne, icke vunnit åsyftad verkan.

Man har nyss ifrån denna plats sökt utreda och bedöma, hvilket af de olika länderna, Sverige eller Norge, haft största fördelen af

mellanrikslagen. För min del skall jag icke tillåta mig att ingå i pröfning af denna sak, men jag vill dock betona, att Sverige genom mellanrikslagen upplåtit åt Norge en långt större marknad och genom våra högre tullar en långt bättre skyddad marknad än Norge haft att erbjuda Sverige. Norges utförsel till Sverige utgjorde också för 1895 öfver 20 procent af hela dess export. Det är klart, att då mellanrikslagen upphör, skola, i följd utaf att den verkat under många år, en del industrier och näringar komma att lida ett betänkligare afbrott i sin verksamhet. Särskildt torde detta blifva förhållandet med en del näringar inom Vermland, och exempelvis har man redan inom pressen uttalat sina farhågor för att den betydliga köttexport, som nu går från Vermland till Norge, skulle komma att försvåras och förminska. Men jag är öfvertygad om, att så länge Norge behöfver köpa kött, så kan det, det må vara med eller utan tullar, icke få det bättre och billigare än från sitt närmaste gränsland, och under sådana förhållanden kommer nog denna affär att fortfarande bedrifvas till ömsesidig fördel.

Den förste ärade talaren har berört, hvilken stor politisk betydelse mellanrikslagen eger, och nekas kan icke, att lifliga affärsförbindelser mellan två brödrafolk äro egnade att ena och närma dem till hvarandra, men å andra sidan har mellanrikslagen gifvit anledning till så många tvister och så många stridigheter, att de goda verkningarne af affärsförbindelserna dem emellan många gånger förringats och förintats.

Jag kan sålunda icke tillskrifva mellanrikslagen någon större politisk betydelse. Snarare tror jag, att den för båda nationerna verkat såsom ett ganska tryckande ekonomiskt band.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Hans excellens friherre von Essen: Då jag under min föregående verksamhet haft någon erfarenhet om de stora svårigheter, som möta för träffande af aftal rörande mellanrikslagsförhållanden, tillåter jag mig yttra några få ord i denna ytterst viktiga fråga. Jag kan nu icke medgifva, att så sorgliga följder, som den förste talaren framhållit, ovilkorligen skola komma att inträffa af mellanrikslagens upphörande; men jag kan icke heller förneka, att stora svårigheter och smärtsamma sår kunna deraf uppstå. Jag får förklara och bekänna, att denna mellanrikslag, till hvars uppgörande jag har medverkat, icke på långt när kunnat till alla delar tillfredsställa alla de intressen, som här i Sverige i sådant afseende gjorde sig gällande. Men det skulle hafva varit en omöjlighet att uppgöra en mellanrikslag, som tillfredsstält alla; och därför antogs denna. Nu har under tidernas lopp, sedan den antogs, inträffat, att alla de intressen, som icke blifvit särskildt genom lagen gynnade, högt beklagat sig och önskat en förändring. Med anledning deraf har man ansett, att denna mellanrikslag, som nu så pass länge varit gällande, icke längre borde fortvara; utan en allmän önskan här i landet har varit, att en

*Ifrågasatt
jörmlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

förändring måtte ske. Uppsägningen skedde under förhoppning, att en uppgörelse skulle under tiden kunna ega rum. Jag tillåter mig att göra en fråga, ehuru jag knappast kan vänta något svar, men jag kan icke annat än framställa den frågan, huruvida de herrar komiterade, som haft förtroendet att den senaste tiden behandla frågan, kunna antaga, att, om mellanrikslagen förlängdes på ett år, de skulle lyckas bättre än det resultat, som hittills vunnits. Jag tillåter mig själf gifva svar härpå: jag skulle knappast tro, att de skulle kunna lyckas. Under sådana förhållanden och då jag hör till dem, som lifligt önska, att samfärdseln med broderlandet måtte så upprätthållas, att vi åter få en mellanrikslag till stånd, fruktar jag, att det bästa medlet att komma derhän är, att under några år lagen må upphöra, så smärtsamt det än är. Jag fruktar icke, att derigenom skola uppstå så svåra politiska tvistigheter eller att dessa tvistigheter skola ökas, än mindre hyser jag den fruktan, att de ekonomiska förhållandena, som komma att inom båda landen blifva lidande derpå, skola föranleda till en större skilsmessa folken emellan än hittills — tvärtom har jag den tron, att många industriidkare på båda sidor om Kölen först *då*, när mellanrikslagen icke vidare finnes, komma att känna behovet af en sådan lag och framträda med sina önskningsar mera bestämdt än de hittills gjort. Jag måste nemligen meddela kammaren min erfarenhet, att, då fråga var om industriidkarnes fördel af mellanrikslagen, i allmänhet högst få velat bekänna, att de haft några fördelar af densamma, sådan den var, dels därför att de icke i allmänhet velat framträda — de hafva varit lugna och belättna med det tillstånd, som egde rum —, dels ock därför att åtskilliga af dem icke vetat, att de haft så stora fördelar, som de verkligen haft. Deraf att dessa män icke velat bekänna kort, kommer det sig, att det stora klandret öfver mellanrikslagen i många punkter ej blifvit vederlagdt. Nu komma de utan tvifvel att göra det. Metoden är smärtsam och operationen ganska svår, men inom kort komma dessa industriidkare att gifva sig till känna, och då blir trycket starkare både från Sverige och Norge. Intressena bjuda hvarandra handen och framtinga en uppgörelse, som vi kanske annars icke skulle kunnat vinna. Då jag yttrar detta, hoppas jag att icke blifva misstrodd för någon fiendtlighet mot broderlandet eller för att icke önska, att en mellanrikslag måtte komma till stånd, men det är en kris, som vi måste genomgå och som jag hoppas skall leda till ett önskvärdt slut.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Philipson: Jag hade icke tänkt begära ordet, då bevillningsutskottets ordförande här tydligt och klart tillkännagifvit de åsigt, hvilka inom utskottet gjort sig gällande och hvilka utskottet funnit vara de rätta för att hemställa om afslag på de framlagda motionerna. Men då jag nu anhöll om ordet, skedde detta hufvudsakligen därför, att enligt min åsigt diskussionen åtminstone i sin början, oegentligt nog, återfördes två år eller till den tid, då Riksdagen fattade sitt

beslut om mellanrikslagens uppsägning. Diskussionen synes mig nemligen hafva mera rört sig om, huruvida en uppsägning borde eller bort ega rum, än huruvida ett försök att kunna få densamma ytterligare prolongerad nu bör göras. Jag ber då att gent emot de beklaganden öfver mellanrikslagens uppsägning, som här uttalats och uttalats temligen gifna såsom allmänna uttryck af vårt lands industriidkares åsikter, få bestrida rättmätigheten af dessa beklagandens uttalande. Äfven jag är industriidkare, och jag får säga, att på många orter industriidkarne med ganska mycket jemnmod motse den här så förfärligt mörkt utmålade dagen: den 13 juli 1897. Det är en sanning, som icke kan förnekas, att vissa industrier i vårt land, må hända dock endast till en början, komma att lida skada af mellanrikslagens upphörande, men helt säkert är, att en annan kategori af näringar icke har sådana fördelar af den nu gällande mellanrikslagen, att de kunna vara belåtna med densamma. Läger man nu det ena i den ena vägskaalen och det andra i den andra samt tänker på vår jordbruksnäring och huru i följd af mellanrikslagen dess ställning är, så får jag säga, att det är svårt att afgöra, åt hvilket håll vågen lyfter sig. Då 1895 års Riksdag beslöt en uppsägning, skedde detta visserligen med den uttryckliga önskan, att en ny mellanrikslag — som borde mera tillgodose vårt lands intressen — skulle komma till stånd, men, mine herrar, man hade äfven klart för sig att vilja bära konsekvenserna af mellanrikslagens upphörande, för hvilka konsekvenser man nog äfven hade ögonen fullt öppna. Dessa konsekvenser hafva nu från flera talare framhållits såsom blifvande så fruktansvärda, att man derföre tillråder Riksdagen göra försök att på ett eller annat sätt få en prolongering till stånd för någon tid, under hvilken den nuvarande lagen med alla dessa nackdelar för Sverige skulle fortfara. Jag hör nog äfven till dem, hvilka lifligt önska en ny mellanrikslag, men jag kan icke neka mig att säga, att en framställning, som skulle innebära, att man önskade framträda med förslag och ånyo begära sådana medgifvanden, som hittills från andra hållet icke kunnat lemnas, efter mitt förmenande *icke* kan vara den svenska Riksdagen värdigt. Här ha utsetts komiterade från båda länderna, och det fins väl ingen, som betviflar, att de svenska komiterade med den största beredvillighet och det största tillmötesgående mot de norska sökt sammanjemka de olika meningarne. Och är det någon af herrarne, som tviflar derpå, ber jag få hänvisa honom till de protokoll, som här uti Riksdagen utdelats. Är det då tänkbart, frågar jag, att man skulle efter inhemtad kännedom af sådana underhandlingar och under desamma af de svenska komiterade framställda förslag och erbjudna tillmötesgåenden vilja ytterligare träda fram och säga: låt oss få en prolongering för att ånyo söka jemka ihop? Min öfvertygelse öfverensstämmer i detta afseende i allo med den siste högt ärade talarens nyss uttalade åsigt. Låt mellanrikslagen upphöra, och den tid är enligt min tro icke så långt aflägsen, förr än måhända från annat håll komma framställningar om att få en ny antaglig mellan-

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

rikslag till stånd. De talare, hvilka här i dag utmålet olägenheterna för Sverige af mellanrikslagens upphörande, hafva sannerligen väl aktat sig att framhålla de derigenom uppstående olägenheterna för Norge. Dessa sistnämnda olägenheter äro dock så påtagliga, att de vid den praktiske affärsmannens bedömande framstå tydliga och klara; den första olägenhet, som visar sig, den mest i ögonen fallande sidan af saken består deri, att Norge, som är ett litet land med 2 millioner invånare, genom mellanrikslagens upphörande förlorar en del af den marknad, som den har i Sverige med dess nära 5 millioner menniskor, då deremot förlusten för Sverige med sina 5 millioner endast blir den lilla norska marknaden. För hvarje praktisk man, som handhaft affärer och arbetat i merkantila angelägenheter, utgör detta ett förhållande, som måste inverka högst betydligt på omdömet. Man talar här om vår industri och dess utveckling samt huru den skulle än ytterligare genom mellanrikslagens bibehållande utvecklas. Men, mine herrar, hvarför har dock denna industri så högst betydligt utvecklats? Icke är det genom afsättningen till Norge af en del af dess alster, det bestrider jag, utan det är hufvudsakligen därför, att köpförmågan hos vår svenska allmänhet på senare åren blifvit allt större och större, hvarigenom den inhemska marknaden för afsättning utvidgats. Och jag vågar säga, att, om Norge genom en mellanrikslag kan för sina produkter vinna ett afsättningsområde, som har en större folkmängd med en sådan stark konsumtionsförmåga som Sverige kan erbjuda, så är detta för Norges afsättningsbehof dubbelt så mycket värdt som för Sverige, hvilket genom en dylik lag blott vinner en liten marknad med endast klen konsumtionsförmåga. Då de åsigter i denna fråga, jag dristat mig uttala, delas af många i vårt land, må det icke förundra herrarne, om jag äfven i denna sena timme tagit till ordet för att understödja utskottets betänkande. Och om jag icke ens hade dessa åsigter så starkt utpreglade i mitt inre, som jag har — och detta icke från i går, utan från en lång erfarenhet, vunnen i affärslivets och industriens tjänst — skulle jag ändå säga: låtom oss icke lyssna till de framställda förslagen af dem, som önska prolongation; nej, låt oss hafva sagt, hvad vi hafva sagt, och låtom oss icke besluta att såsom bedjande gå till Canossa för att vinna — hvad? — ett afslag, måhända! Nej, mine herrar, påminnen eder den store konung Gustafs ord, och de orden borde vinna allmännare efterföljd icke blott vid afgörandet af denna, utan af åtskilliga andra frågor, då han sade: »en gång säga och dervid blifva».

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Blomberg: Genast från början vill jag förklara, att det är mig ett nöje att få instämma i en af de grundtankar, af hvilka den förste talarens och likaså herr Björnstjernas anföranden voro uppburna, nemligen den, att det för två nabofolks fortskridande i utveckling till större och större vänskap samt till bättre och bättre uppfattning af hvarandra är af synnerlig vigt och betydelse, att den

kommersiella samfärdseln mellan dessa folk göres så lätt och god som möjligt, och att därför också myndigheterna i de land, som önska en sådan utveckling, ständigt måste hafva detta mål i ögonmärke. Men dervid stannar också mitt instämmande i deras anföranden. Ty *ett* är att tala om mellanrikslagen — den nämligen, som vi hafva — och *ett annat* är att tala om en önskvärd mellanrikslagsstiftning. Men i nämnda anföranden sammanblandas i allmänhet dessa saker. De ärade talarne nämna mellanrikslagen på ett sådant sätt, att man måste tro, att den nuvarande mellanrikslagens upphäfvande skulle medföra tillintetgörande af all mellanrikslagsstiftning. Men nu är förhållandet, att hvad år 1895 här skedde, det var att den nuvarande mellanrikslagen uppsades under förhoppning, att man skulle kunna med utgångspunkt från detta fastslagna faktum skrida till en bättre utveckling och kunna få en ny mellanrikslagsstiftning för Sveriges och Norges inbördes handelsförhållanden, som kunde vara tillfredsställande för de två folken och således blifva en verklig kraft till främjande just af det vackra ändamål, som desse talare med allt skäl framhållit såsom ett önskningsmål, hvilket vi alltid skola hafva i sigte.

Hvad var det som bestämde oss för uppsägningen? Icke var det företrädesvis den omständigheten, att man vid ett mer eller mindre godtyckligt afvägande af hvad Sverige vunnit eller hvad Norge vunnit genom mellanrikslagen ansåg Sverige hafva kommit till korta. Mig har det synts, som om, när man syftar åt det mål jag anser vara det riktiga, det kan vara temligen likgiltigt, om Norge skördar något större fördelar på en mellanrikslag, än Sverige kan derigenom betinga sig. Detta unnar jag med glädje mitt nabofolk, och jag tror, att de fleste svenske män gerna tillerkänna Norge förmåner, om vi nämligen med dessa offer kunna vinna hvad här är sagdt vara det viktigaste, eller att vänskapen, tillgifvenheten och förtroendet folken emellan ökas, stärkes och utvecklas. Nu ställer sig saken med den gällande mellanrikslagen så, att denna långt ifrån att öka ett dylikt godt samförstånd har i sina verkuingar visat det ena eklatanta exemplet efter det andra på, att den i stället för att föda godt förstånd alstrat missförstånd och i stället för att väcka och underhålla känslan af vänskap och förtroende framkallat känslor af misstroende och missnöje — detta icke så mycket därför, att mellanrikslagen varit ofördelaktig för Sverige, utan emedan den tillämpats på ett sådant sätt, att rättsmedvetandet och rättskänslan oafåtligen sårats. Det var medvetandet härom som verkade bestämmande vid uppsägningen. Och det måste erkännas, att på sådan grund kan man icke bygga några förhoppningar om bättre samförstånd! Deremot tror jag, i likhet med en ärad talare på elfsborgsbänken, att vi kunna med godt mod se framtiden till mötes, ifall vi blott stå fast vid hvad vi en gång beslutit och ej låta oss förledas att ånyo trassla till dessa förhållanden. Svår tid kan väl komma, då den nuvarande mellanrikslagen upphör, men

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

svårigheterna blifva nog goda läromästare och söndringens tid jemförelsevis kort.

Här har talats så mycket om huru svenska näringar skulle helt och hållet grusas, därför att mellanrikslagen uppsades. Är detta icke att tillerkänna den norska marknaden en alltför stor betydelse för vårt kommersiella lif? Jag förmenar, att för de svenska näringarne den svenska marknaden är ojemförligt viktigare, och denna sträfva vi skyddsvänner att tillförsäkra våra näringar. Vidare har man sagt, att det har kräft tid och penningar att komma in på den norska marknaden, men det kräfvdes väl äfven tid och penningar för andra folk än vårt att arbeta sig in der. Gamla kommersiella förbindelser afbrytas för öfrigt icke så lätt. Således bör den mörka bild, som man målat för oss, icke få verka afskräckande.

Till sist har man sagt, för att gifva oss en varning, att vi äro stälda under historiens dom, och man har nästan på förhand afkunnat denna dom. Men en domare skall vara ojäfvig, och jag kan icke anse, att den sjelfkorade domaren härvidlag eger den opartiskhet, att han kunnat fälla en ojäfvig dom. Jag tror ej heller, att vi med afseende å vårt beslut behöfva frukta denna historiens dom, om vi nämligen fatta vårt beslut efter ärlig öfvertygelse, utan vankelmod samt med det ögonmärket och i det syftet endast och allenast att främja vårt fosterlands väl och att jemväl möjliggöra förbättrade förhållanden med hänsyn till Norge.

Herr Forssell: Jag skall endast be att få meddela en liten upplysning. Det förslag till beslut, som jag framlagt, har, såsom herrarne kunna förstå, varit föremål för öfverläggning inom en viss grupp i Första Kammaren, liksom äfven inom Andra Kammaren. Efter öfverläggning uppsattes förslaget, befordrades till trycket och utdelades till ledamöter i kamrarne. Men då förslaget sedan förevisades talmannen, föreslog han en liten formel ändring, afsedd att förekomma hvarje anmärkning mot dess befogenhet. Då tillades nemligen orden: »ej öfverskridande en tid af ett år från den 13 juli 1897». Dessa ord förekomma ej i det tryckta förslaget till beslut, men i det af mig skriftligen framlagda. För undvikande af missförstånd har jag velat anmärka detta förhållande.

Herr Åkerman: Till svar på den interpellation, som af hans excellens friherre von Essen ställdes till underhandlarne om mellanrikslagen, vill jag meddela, att jag numera dess värre ej har några stora förhoppningar om att en mellanrikslag skall kunna komma till stånd. Möjligt är ju likväl, att utsigterna kunna komma att förbättras, när det blir klart, huru Norge kommer att ställa sig i tullpolitiskt hänseende, nemligen om en förändring i protektionistisk rigtning kommer att ega rum eller ej. Utöfver detta svar på den gjorda interpellationen anser jag, att, då underhandlingarna icke få anses

afslutade, innan Kongl. Maj:t afgifvit sitt svar på Riksdagens hemställan om underhandling, jag ej bör för närvarande inlåta mig på den föreliggande frågan.

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

Herr Wennerberg: Hade den förste talarens vackra anförande varit lika välgrundadt som det var välrundadt, hade jag icke haft annat slut att gå till än att instämma med honom och rösta för en förlängning af gällande mellanrikslag. Men jag följde noga med hans anförande, och jag kan icke neka till att det föreföll ganska besynnerligt, att deri tiderna för särskilda fall i afseende på politiska konflikter och ekonomiska konflikter på ett besynnerligt sätt sammanblandades, hvarigenom till en början de ekonomiska konflikterna ställes såsom orsak till de politiska och slutligen vid den stora ledsamma utsigten för unionens framtid det skedde tvärtom. Såvidt jag studerat historien rätt, äro de politiska konflikterna mellan brödräfolken af en vida högre ålder än de ekonomiska. De förra sträcka sig så långt tillbaka som nästan från unionens början. De ekonomiska deremot kunna vi nära nog anse såsom en fråga för dagen.

Vi stå just nu i begrepp att åstadkomma ett afgörande i denna sak, och jag vet ju ej, hurudan utgången kan blifva. Men om den ock utfölle så, som den ärade talaren *icke* anser önskligt utan tvärtom så vådligt för unionens framtid, att denna tillförene ej varit så hotad, så kan jag dock ej inse annat än att *denna* ekonomiska konflikt i jmförelse med de gamla och nya politiska konflikterna måste anses såsom en obetydlighet.

Han nämnde, att troligtvis den majoritet, som 1895 fann för godt att uppsäga mellanrikslagen, till stor del — och jag tror, att han kallade det majoriteten, — bestod af personer, som ingalunda ville uppsäga all mellanrikslag, men ville genom uppsägandet möjligtvis komma till en bättre. Ja, till dessa hörde jag. Jag vill visst icke, att, så länge unionen räcker, vi skola vara i saknad af en mellanrikslag, men då vi på den tiden, åtminstone jag, lefde i den tron, att Sverige gjorde ärligen enorma uppoffringar genom mellanrikslagens bibehållande, och jag nu har sett från Norge, att de der med största lugn mottagit mellanrikslagens uppsägande, emedan de anse sig icke på den mycket vinna, så har hela den ekonomiska saken för mig fallit till en obetydlighet. Men derjemte gifves fullt skäligen anledning att önska, att denna sak måtte på något sätt klareras. Jag ansluter mig därför till de herrars yttranden, som just i uppsägandet se rätta sättet att komma under fund med den verkliga ekonomiska ställningen rikena emellan. Det är ett tillräckligt skäl, hvarför uppsägning nu bör ske.

Det finnes ett annat skäl, äfven förut vidrördt, och hvilket jag omöjligen kan förmå mig att ringakta, det är Riksdagens fattade beslut, att den 13 juli skall det vara slut med mellanrikslagen, derest icke under tiden länderna komma öfverens. Vi hafva varit nog lyckliga

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. h.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

att få läsa några protokoll, som visa, hvarpå saken för närvarande har strandat. Jag frågar då denna kammare, om det är med dess värdighet eller med Riksdagens i allmänhet öfverensstämmande, att en kort tid derefter likasom erkänna, att vi förhastat oss, att vi behöfva mera betänketid, och att vi nu fordra en förlängning af lagen.

Det finnes en sak till, som gör mig benägen för lagens uppsägning. Jag har den åsigten, som kanske icke delas af många i kammaren, att vid det förhållande, i hvilket Sverige och Norge stå till hvarandra, kan ingenting ligga hvar och en unionsvän mera om hjertat, än att undanrödja allt sådant, som gifver anledning till tvister, alltså alla tvistefrön; och ett sådant anser jag framför allt mellanrikslagen vara. Om mellanrikslagen får stå kvar, och vi tillika efter ett försök på ett år sett, huru det då gestaltat sig länderna emellan, så, långt ifrån att vi då skola få mindre invändningar från båda hållen, tror jag, att de då skola hafva ökat, de nya förslaget, som man kommer med. Har åter uppsägningen gått till verklighet, så kommer att klart och tydligt visa sig, så för Sverige som Norge, huru saken står i ekonomiskt afseende. Och för min del skall jag, om den skulle gestalta sig sämre för Sverige, än för Norge, icke ett ögonblick draga i betänkande att låta dervid bero för unionens skull. Vi skola sträfva efter att de politiska konflikterna, om möjligt, rödjas undan; de ekonomiska hafva vi så länge dragits med utan att hafva känt mycket ondt af dem, att, antingen de få stå kvar eller undanrödjas, deri ej ligger en fara för unionens framtid.

På grund af hvad jag sålunda anfört är det klart, att jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Wærn: Den öfverensstämmelse i åsikter, som förefinnes mellan mig och den förste talaren, vill jag dock ej utsträcka till angifvande af motsatsen mellan protektionism och frihandel, såsom anledning till hans förslag. För mig, som haft rätt mycket att göra med mellanrikslagen, har densamma nemligen icke tett sig såsom en frihandelsåtgärd, emedan jag ansåg den lika mycket såsom en skyddsåtgärd. Den innebar tullfrihet för norska produkter i Sverige och för svenska produkter i Norge, men äfven, att allt det skydd, som norska lagstiftningen gaf för norska produkter, skulle ock åtnjutas för svenska produkter, och att allt det skydd, som svenska lagstiftningen gaf åt svenska produkter, äfven skulle åtnjutas för de norska produkterna. Jag förbisåg dervid icke, att Sverige var folkrikare och hade en högre tulltaxa, men jag visste också, att Sveriges industri var vida mer utbildad och mycket äldre än den norska, och jag tänkte högt om näringsidkarne i landet, och den tanken har visserligen icke blifvit vederlagd, ty en hvar, som har verklig känedom om statistik, skall finna, att genom mellanrikslagen Sverige ovilkorligen fått en vida större afsättning för sina produkter i Norge, än Norge för sina produkter i Sverige. — Herr Björnstjerna citerade åtskilliga siffror. Jag vill blott fästa mig vid dem, som röra eljest

tullpligtiga varor, och hvilka visa, att efter svensk beräkning värdet af de från Norge till Sverige införda varorna utgjort 15,125,446 kronor och efter norsk beräkning värdet af de från Sverige till Norge införda varorna 16,237,559 kronor; men det är alldeles origtigt att jemföra dessa två siffertal med hvarandra, ty de värden, som sättas i ena och andra landet, äro så olika, att man, om man, såsom sig bör, vid jemförelsen begagnar samma värden, t. ex. de i den svenska statistiken antagna, med allt skäl kan lägga 4 å 5 millioner till värdet af från Sverige till Norge införda varor. Det lider därför icke tvifvel, att Sverige, med nu gällande mellanrikslag, afsätter till Norge varor till vida högre värde än Norge till Sverige. Och hvad herr Philipson här yttrade om, att han tyckte dem jemförliga, men att de vägdé oss till förfång, när han tänkte på de ena och andra industrierna, allt detta synes mig förfalla gent emot statistikens ojäfviga vittnesbörd. Ty om en fabrik i Norge förtjenar 100,000 kronor genom afsättning i Sverige, och en fabrik i Sverige lika mycket genom afsättning i Norge, måste de 100,000 kronorna på ena sidan väga jemnt lika mycket som de 100,000 kronorna på den andra sidan. — Om man lyssnar till hvad ena eller andra landets industriidkare häremot säga till sitt eget intresse, väger man med en vigt, som icke håller streck och icke kan försvaras. Men om man vill väga med en ojäfvig statistik, skall man komma till det resultat, att mellanrikslagen gifvit större ekonomiska fördelar åt Sverige än åt Norge. — Jag sade, att frihandelsprincipen icke varit den verkande drifkraften till den andel, jag haft i mellanrikslagen, utan det hafva de unionella förhållandena varit. Det har varit omöjligt att läsa 1825 års mellanrikslag och de protokoll, i enlighet hvarmed den affattats, utan att märka, att de store statsmän, som då förde Sveriges talan, liksom de, som förde Norges talan, ansågo, att mellanrikslagens tillkomst hvilade på grundsatsen, att gemensamma ekonomiska intressen ovilkorligen skulle stärka unionen. Detta har också varit min åsigt äfvensom andras, hvilka verkat för mellanrikslagen. Och jag kan icke förstå herr Cavallis tal, att detta skulle icke hafva något med saken att skaffa. Vi äro två med hvarandra förenade brödrafolk, och då böra vi icke försumma en för unionens bestånd och befrämjande så vigtig sak, som gemensamma ekonomiska intressen.

Timmen är sen och jag skall icke länge uppehålla eder, mine herrar. Men jag måste säga några ord och kanske åberopa litet statistik med afseende å riksmarskalken friherre von Essens yttrande. Frågan rör, huru vida icke ett rent upphäfvande af mellanrikslagen är nödigt och nyttigt på den grund, att man derefter bättre skall komma under fund med, huru en mellanrikslag bör vara beskaffad. Det der låter ju något. Men den nuvarande lagen är baserad på grundsatsen att göra de ekonomiska intressena gemensamma, och man måste litet grand fråga efter, huru dessa utbildats, för att komma under fund med, huruvida tanken att icke hafva någon mellanrikslag skulle vara förmånlig för en ny lags antagande. Jag nämnde nyss, att

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. h.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

värdet af de olika ländernas införsel till det ena från det andra efter hvarterdas statistik utgjorde 16 och 15 millioner. Går jag in i detalj, finner jag, att de största summorna visas af bomullsväfnader, hvilka i värde uppgå till $2\frac{1}{2}$ millioner, och ylleväfnader, hvilka i värde uppgå till nära nog lika mycket. Vid dessa varor äfvensom flera andra, särskildt porslin, är värdet af de olika ländernas inbördes afsättning ungefär lika. Af jern- och stålmanufaktur, snickeriarbeten, glasvaror, kläder, hattar och tapeter föres betydligt mera från Sverige till Norge än från Norge till Sverige. Af sulläder, papper o. s. v. föres åter mera från Norge till Sverige än tvärtom. Jag skall icke besvära med några siffror, men jag kan icke underlåta att påpeka, att dessa varor med samma namn i regel ingalunda äro samma, utan helt olika slags varor. Endast till en jmförelsevis mindre betydande del äro de samma slags varor. De ylleväfnader, som föras från Norge till Sverige, äro grofva, och de, som föras från Sverige till Norge, fina väfnader. Af bomullsväfnader föras mestadels blekta och enfärgade från Norge till Sverige samt tryckta och oblekta från Sverige till Norge, o. s. v. — När nu mellanrikslagen upphäfts och man vill se verkningarne deraf, huru skall då tillgå? Antingen måste våra fabriker minska sin tillverkning, hvilket vore mycket ledsamt och ekonomiskt ofördelaktigt. Eller ock skulle vi göra samma varor, som norrmännen nu sälja i Sverige. Vi skulle jemte fina ylleväfnader göra grofva sådana samt af bomullsväfnader göra jemväl oblekta och flerfärgade, eller sådana, som nu komma från Norge, och för möjligheten häraf skulle vi nedlägga stora kostnader för utvidgning af gamla eller anläggning af nya fabriker. Jag skulle kunna gå igenom hela listan. Såväl i kommerskollegii som norska komiténs betänkande finnas de olika varuslagen angifna, och någon svårighet för dem, som vilja, att taga reda derpå, finnes icke.

Slutsatsen är, att i högst betydande mån en arbetsfördelning nu eger rum. Ett upphäfvande af mellanrikslagen skulle ovilkorligen medföra stora förluster å ömse sidor. Och allra viktigast är, att de hundra tusentals kronor, som våra fabriker måste lägga ned för att kunna tillverka de varor, som nu införas från Norge, skulle, derest en ny mellanrikslag sedermera komme till stånd och lättnader i varuutbytet mellan länderna åter uppstode, vara att anse såsom bortkastade. Det blefve en förlamning på industrien, som vore högst väsentlig. — Se vi till sådana varor, för hvilka vi hafva en betydlig afsättning till Norge, men hvaraf icke alls något eller mycket obetydligt kommer från Norge till Sverige, såsom bomullsgarn, hvaraf vi utföra till Norge för 749,000 kronors värde, skodon, hvaraf vi utföra för 660,000 kronor, en del snickeriarbeten för 486,000 kronor, chokolad, hvaraf utförseln går till 374,000 kronor, ullgarn, hvaraf vår utförsel uppgår till 338,000 kronor, o. s. v. — Huru kommer saken att ställa sig i afseende på dessa varor, när norska tulltaxan icke längre lemna oss något skydd? Hvar skola vi, i den mån utländsk konkurrens kommer att drifva oss ur den norska marknaden, göra af dessa produkter? Kunna vi

sälja dem till utlandet? Vår utförsel till Norge af nämnda varor, jemförd med hela vår utförsel deraf, utgör för bomullsväfnader 86 procent, för ylleväfnader 97 procent, för bomullsgarn 95 procent, skodon 99 procent, äkta porslin 96 procent, chokolad 97 procent, ullgarn 79 procent, strumpor 98 procent o. s. v. Häraf följer, att vi hafva en stor marknad i Norge för dessa varor, men ingen eller oväsentlig till andra länder, och vi kunna därför icke, då vi förlora afsättningen till Norge, ersätta den genom afsättning till andra länder.

Jag kan, då jag nu instämmer i herr Forssells förslag, icke annat än beklaga, att ett motiv deremot framkommit, som ingalunda håller streck inför historiens dom. Hvad som är mot vår värdighet lära våra efterkommande icke fråga efter. Enligt min tanke är det rent af en pligt, att, om en förlängning finnes vara nyttig, den bör beslutas trots allt. Och det saknas ingalunda skäl dertill. Ett alldeles nytt uppslag är förändringen i Norges tullpolitik. Svårigheten för svenska och norska regeringarne att nu komma öfverens har utan all fråga väsentligen berott på, att den norska regeringen sjelf icke känner den tullpolitik, som Norge kommer att föra. Med ett års förlängning af lagen skulle det beredas regeringarne tillfälle att få kännedom härom. Det är de praktiska skälen, som tala för en förlängning, och att erkänna detta innebär icke att gå till Canossa, helst då det, såsom här, gäller millioner. — Jag har omnämnt de olyckor, jag väntar af mellanrikslagens upphäfvande. Man kan säga, att det finnes två sätt att pröfva en lags lämplighet. Det ena är gagnet af dess tillvaro, det andra är skadan af dess frånvaro, och det är denna, som I, mine herrar, nu gå att pröfva. För min del önskar jag, att svaret må komma snart och bestämdt, men att skadan må blifva så ringa som möjligt.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Forssell*, att, med afslag å utskottets hemställan, Riksdagen måtte, med vidhållande af sin i skrifvelse till Kongl. Maj:t år 1895 uttryckta åsigt, att en mellanrikslag fortfarande bör finnas, på grundvalen af en i möjligaste mån gynnad behandling så afpassad, att afsättningen af hvardera landets produkter och industrialster bland båda folken underlättas och befordras, i skrifvelse till Kongl. Maj:t uttrycka sin farhåga, att viktiga ekonomiska intressen kunna blifva lidande, så vida icke den af Riksdagen begärda revisionen varder inom den närmaste tiden afslutad, samt anhålla, att, såvida Kongl. Maj:t skulle finna underhandlingarna om denna revision kräfva längre tid, än som varit därför beräknad, Kongl. Maj:t ville göra den framställning om förlängning af nu gällande mellanrikslags giltighet, som för vinnande af ofvan angifna ändamål kan finnas nödig, dock icke utöfver en tid af ett år från den 13 juli 1897.

*Ifrågasatt
förlängning
af den s. k.
mellanriks-
lagen.
(Forts.)*

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets nedannämnda, den 16 och 17 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:r 3, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser om jernvägsaktiebolag, och

n:o 4, i anledning af väckt motion om tillägg till § 26 mom. 1 i lagen angående tillsättning af presterliga tjänster,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

*Angående
behörighet
för qvinna
att vara
rättegångs-
ombud.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 16 och 17 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 15 kap. 2 § rättegångsbalken.

Herr Ölander: Som herrarne finna, har jag icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom lagutskottet, men om jag hade gjort det, skulle jag otvifvelaktigt hafva reserverat mig emot utskottets utlåtande. Med den formulering, som enligt utskottets förslag skulle gifvas åt 15 kap. 2 § rättegångsbalken, är tydligen afsedt att äfven åt qvinna inrymma befogenhet att utöfva advokatverksamhet. Men det är väl den sista verksamhet, hvartill en qvinna i allmänhet är lämplig, och något egentligt behof af ett sådant lagstadgande förefinnes enligt mitt förmenande icke. Nu har man sagt, att 1734 års lagstiftare med det i nämnda paragraf förekommande uttrycket »män» tydligen afsett »personer», således äfven qvinnor. Jag är emellertid fullkomligt öfvertygad om, att 1734 års lagstiftare aldrig någonsin tänkt sig ens möjligheten af, att en sådan befogenhet skulle upplätas åt qvinnan, ty den tiden sträckte sig qvinnans verksamhet säkerligen icke utöfver hennes egentliga och af naturen henne anvisade område: vården om sina barn och skötandet af hemmet och hushållet. Helt säkert skulle 1734 års lagstiftare blifvit mycket förvånade, om man den tiden ifrågasatt, att uttrycket »män» vore otydligt och borde utbytas mot »personer», för att äfven qvinnor skulle blifva befogade att föra andras talan inför rätta. Dessa lagstiftare kunde nog ej tänka sig, att qvinnan ville göra anspråk på en befattning, som låg så långt från hennes kallelse, hennes anlag och naturliga böjelse. Men qvinnan har icke heller gjort något sådant anspråk. Detta

anspråk är, om jag så får säga, tillskapadt af de under senare tider uppagerade liberala åsikter, som äfven skrifvit på sitt program den vackra frasen: »qvinns frigörelse», ett uttryck, som jag icke förstår, men som, om det kan leda till sådana förslag som det nu föreliggande, icke är så oskyldigt som det låter. Dessutom har lagutskottet icke gjort några som helst undantag från den i det föreslagna lagstadgandet uttalade regeln, det har icke undantagit qvinna, som är gift och sålunda står under annans målsmanskap, och dock är det säkert, att 1734 års lagstiftare icke tänkt sig ens, att män, som stodo under förmynderskap eller annans målsmanskap, skulle vara kompetenta att föra annans talan inför rätta. Nu skulle äfven gift qvinna kunna göra detta, och hon skulle icke ens behöfva mannens samtycke dertill, hvilket dock är nödigt vid all annan af gift qvinna utöfvad verksamhet. Jag kan icke förstå, huru lagutskottet, som dock i allmänhet är så betänksamt och försigtigt i fråga om de lagförslag, som föreläggas det, härvidlag kunnat kasta alla betänkligheter öfver bord och velat med ett enda penndrag söka införa ett lagstadgande, hvars följder man icke känner, men hvaraf icke, mig veterligt, något allmänt eller verkligt behof visat sig. Nog torde vi hafva tillräckligt med män, som äro lämpliga att föra andras talan inför rätta, utan att vi behöfva vända oss till qvinnorna. Jag anser, att den föreslagna förändringen är onödig och onyttig och till och med i vissa afseenden skadlig, samt yrkar därför afslag å utskottets förslag.

*Angående
behörighet
för qvinna
att vara
rättegångs-
ombud.
(Forts.)*

Herr Hasselrot: Jag skall icke tillåta mig att tvista med den föregående ärade talaren om hvad 1734 års lagstiftare hafva menat med uttrycket »män» i 15 kap. 2 § rättegångsbalken. Jag anser emellertid den frågan vara långt ifrån så tydlig, som han ansåg den vara. I 1734 års lag begagnas aldrig ordet person, utan ordet »man» står på många ställen, der det alldeles otvetydigt afser så väl män som qvinnor. Så heter det t. ex. »nu dela män om jord». På fem eller sex andra ställen är det också alldeles otvetydigt, att uttrycket »män» begagnas i stället för »personer»; på andra ställen är det åter tydligt, att »män» ställts i motsats till »qvinnor». I förevarande fall är det temligen tvetydigt, här står uttrycket så, att det kan anses betyda »personer», men det kan också anses afse utslutande »män» i motsats till »qvinnor». Detta har också gjort, att det tillämpats olika, men under den senaste tiden har praxis allt mera utvecklats sig till förmån för qvinnans rätt att uppträda såsom ombud vid domstol, och det har gått så långt, att lagutskottet i fjol afslög en dylik motion som den förevarande, på den grund, att utskottet ansåg lagen redan medgifva, att qvinna egde uppträda såsom ombud lika väl som man. Sedan dess har emellertid till lagutskottets kunskap kommit, att icke alla domstolar så tillämpa lagen, utan att man här och der med begagnande af ordalydelsen vägrat qvinnor att uppträda. Det är således viktigt att komma till ett slutligt resultat i detta fall, och jag betvivlar för min del, att den åsigt, som den föregående tu-

*Angående
behörighet
för qvinna
att vara
rättegångs-
ombud.
(Forts.)*

laren uttalade, att qvinnan under alla förhållanden borde vara oberrättigad att föra andras talan, kan vinna erkännande. Det har i vårt land sedan lång tid tillbaka varit synnerligen vanligt, och icke mött några betänkligheter, att qvinnor uppträd inför domstol, och särskildt att hustrur uppträd som ombud för sina män, ofta nog kanske bättre, än männen sjelfve skulle hafva gjort. Herr Ölander har sagt, att här är meningen att öppna advokatverksamheten för qvinnan. Detta är dock icke hufvudsaken, ehuru naturligtvis möjlighet för en sådan verksamhet skulle beredas qvinnan genom godkännande af lagförslaget; och då vi förut gifvit qvinna rättighet att taga den högsta juridiska examen, och då det ju finnes qvinna, som verkligen blifvit juris doktor, så förstår jag icke heller, hvarför man skall hindra henne att uppträda såsom ombud, om någon dertill vill använda henne. Jag tror, att redan konsekvensen af hvad som härutinnan hittills brukats, och brukats utan skada, bjuder att bifalla hvad utskottet föreslagit.

Herr Billing: Jag kan icke vara med om att se eder, mine herrar, i hast godkänna detta lagförslag. Det är sant, såsom ordföranden i lagutskottet sade, att vid förra riksdagen utan vidare godkändes ett lagutskottsbetänkande, som innehöll den mening, att nu gällande lag medgäfv qvinna den här omtalade rätten. Han har rätt deri, och man kan säga, att det var bristande uppmärksamhet hos dem, som icke tycka om denna lag, att icke då uppträda, men en ursäkt ligger deri, att när man ser en motion afslagen, fäster man sig verkligen icke så mycket vid motiveringen. På den tiden, då en man var ordförande i lagutskottet, hvilken mer än en gång uttalade sin stora glädje öfver att få slå i hjel motioner om lagförändringar, var det mera skäl att gifva akt, om utskottet yrkade afslag på en motion. Nu deremot, när vida mjukare händer föra ordförandeklubban i lagutskottet, har man i allmänhet icke anledning att vara rädd för ett för hårdt behandlingssätt, i fall ett afstyrkande af motion kommer från lagutskottet.

Jag kan icke med herr Ölander dela den mening, att qvinnan skulle sakna anlag för advokatorisk verksamhet. Jag tror snarare, att man skulle såsom argument kunna använda ett motsatt påstående, nemligen att det skulle kunna bli en fara för vår rättskipning, i synnerhet om vi gå vidare framåt i fråga om den fria bevispröfningen, att låta qvinnan vara advokat.

Det är sannerligen icke brist på personer, som föra talan inför rätta. Och någon allmän klagan öfver att icke qvinna får föra talan förspörjes icke här i landet. Men säkert är, att ganska många finnas, som tycka, att det verkligen icke vore önskvärdt att se qvinnor uppträda såsom advokater inför domstol, och därför tycker jag det icke vara skäl att taga detta stadgande, hvilket tydligen, om det skulle hafva någon betydelse, skulle befordra qvinnans uppträdande såsom advokat inför domstol.

Herr Hasselrot: Jag tillåter mig fästa kammarens uppmärksamhet på, att ett afslag å förevarande motion kan hafva större verkan, än kanske herr Billing afsett. Ett faktum är, att vid de flesta domstolar i vårt land vägras icke qvinna att uppträda såsom ombud; och det är synnerligen vanligt, att hon uppträder i sådan egenskap — och detta utan olägenhet — särskildt i saker, deri hon har mer eller mindre del, men rätter målsman af en eller annan anledning är hindrad att sjelf närvara. Genom ett afslag skulle man emellertid konstatera, att det icke under några förhållanden är lofligt för qvinna att vara ombud för annan.

*Angående
behörighet
för qvinna
att vara
rättegångs-
ombud.
(Forts.)*

Herr Ölander: Jag har visst icke påstått, att den nuvarande formen för 15 kap. 2 § rättegångsbalken alldeles absolut förbjuder qvinna att uppträda såsom advokat. Jag har sjelf vid några få tillfällen tillåtit det, nemligen då verkliga skäl talat därför, såsom när qvinnans man varit sjuk eller vistats långt borta eller haft svårt att skaffa ombud. Men om detta stadgande skulle införas, skulle qvinna icke i något fall kunna förvägras att föra talan. Och hvad beträffar biskop Billings yttrande, så nog vet också jag, att qvinnan kan advocera, men huru? Derom vill jag icke yttra mig.

Herr Leman: För min del anser jag, att de talare, som yrkat afslag å det föreliggande utlåtandet, betydligt öfverdrifvit den våda, som dess antagande skulle kunna medföra.

Särskildt har jag fäst mig vid, att en af dessa talare yttrade, att han såsom domare i vissa förekomna fall, såsom när han t. ex. utrönt, att en man af sjukdom eller annan giltig orsak vore förhindrad inställa sig inför rätta, medgifvit, att qvinna — mannens hustru eller anförvandt — finge uppträda såsom ombud. Men genom ett sådant tillvägagående synes mig, att rum lemnats för en viss godtycklighet; ty nu gällande lag medgifver icke domaren någon pröfningsrätt om de tillfällen, då qvinna må tillätas eller icke tillätas att uppträda såsom ombud. Man må tolka lagen så, att qvinna är berättigad att vara ombud eller att hon icke är dertill berättigad; men man måste konsekvent vidhålla endera af dessa tolkningar, och man torde icke ega att efter olika förekommande omständigheter tolka lagen än på det ena och än på det andra sättet.

Ett faktum är emellertid, att i flera trakter af Sverige, synnerligen i sådana, der sjöfarande, som ofta äro stadda på resor, äro bosatta, det blifvit häfdvunnen sed, att, der en man varit hindrad att infinna sig vid domstol, någon qvinlig anförvandt till honom godkänts såsom hans ombud, och faktiskt är äfven, att rättskipningen icke blifvit lidande på ett sådant förfaringssätt.

Slutligen får jag uttala den åsigt, att man icke med fog torde behöfva frukta, att ett bifall till förslaget, hvarigenom en på goda grunder häfdvunnen sed legaliseras, skall i någon större mån uppmuntra qvinnor att blifva yrkesadvokater. Ej heller tror jag, att, om

*Angående
behörighet
för qvinna
att vara
rättegångs-
ombud
(Forts.)*

förslaget upphöjes till lag, man derefter torde behöfva befara att blifva öfverlupen af qvinliga advokater. Men i allt fall kan jag från den synpunkt, jag betraktar frågan, icke se den ringaste våda deruti, att lagen öppet medgifver qvinna, som har håg och kunskaper att utöfva advokatverksamhet, rätt att idka sådan verksamhet.

Den hufvudsakliga fördelen af lagförslagets antagande ligger dock deruti att, såsom motionären och lagutskottet erinrat, derigenom vinnes *enhet i rättskipningen*; och det är synnerligen af detta skäl, som jag tillåter mig yrka bifall till lagutskottets förevarande utlåtande.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i det föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 13 och 16 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 12, angående riksgäldskontorets förvaltning under den tid, som förflutit, sedan ansvarsfrihet senast tillerkändes fullmäktige i nämnda kontor.

Punkterna 1—10.

Lades till handlingarna.

Punkten 11.

Hvad utskottet tillstyrkt bifölls.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 13 och 16 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 13, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Angående
koncession
å anläggning
af jernväg
från Gelli-
vare till
Wassjaure.*

Föredrogs å nyo statsutskottets den 13 och 16 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om koncession å anläggning af jernväg från Gellivare till Wassjaure.

Herr Ljungberg: Jag skall icke uppehålla herrarne länge, då olyckligtvis denna punkt, som, enligt min tanke, är mycket vigtig,

kommit så sent på föredragningslistan. Jag har endast velat uttrycka min förundran öfver, att statsutskottet icke lemnat något gehör åt herr Kronlunds välbefogade motion. Det lärer väl icke kunna förnekas, att den är både gänelig och vigtig för landet, då den ju afser att betrygga den trafik med Norge, som är förutsatt i frågan. Det har varit så mycket mer beklagligt, att utskottet icke egnat större uppmärksamhet deråt, som vi ju möjligen hafva att emotse en kongl. proposition i ämnet, och om denna i följd af det afstyrkande, som utskottet nu har lemnat på denna motion, skulle endast stödja sig på och endast åberopa den knapphändigade »utredning», som myndigheterna i allmänhet lemnat i denna fråga, men icke ordna och klargöra förhållandet till Norge, så befunne Riksdagen sig i den sorgliga ställning, att den finge antingen afslå propositionen eller också upplemna vårt land åt norskt godtycke. Det finnes väl icke någon nation, som, då hon nödgas öfverskrida ett annat lands område, icke söker betrygga sig fri trafik och skaffa sig garantier derför. Och jag tror, att vi icke minst behöfva detta i afseende på vårt grannland Norge, der det blifvit en troslära, som, snart sagdt, predikas från taken, att man *icke behöfver taga någon hänsyn till Sveriges intressen och önsknningar*. Hvad som i detta fall i allmänhet skulle vara önskvärdt, vill jag nu blott med några få ord påpeka.

Det vigtigaste, om en sådan transitorörelse skall ifrågakomma, torde vara, att genom ett bindande kontrakt blefve betingadt, att Sverige skulle hafva *fri trafik, utan alla pålagor och inskränknningar*, öfver det norska området. Äfvenså borde på samma gång bestämmelse träffas i afseende å fraktafgifterna, så att dessa icke kunde efter behag höjas till skada för Sverige. De borde bestämmas så, att frakttaxan icke sattes högre än den svenska. En ganska vigtig fråga är vidare den, som rör *marken*, som erfordras för de stora upplag, hvilka här skulle anordnas. Då Norge är det land, som erhöle den relativt största nyttan af denna bana, tror jag det icke vara obilligt att begära, det norska staten afstode fri mark för erforderliga upplag och magasin. I värsta fall borde man åtminstone förskaffa sig *eganderätten* till marken, så att icke ständiga trakasserier uppstode, då man kan vara öfvertygad, att norrmännen skola söka på allt sätt uppskörta våra landsmän. Erfarenheten bör hafva lärt oss att vara försigtiga, när vi ha att göra med denna granne. Man kan visserligen säga: det der är en affär för bolaget. Men så får man icke betrakta saken. Förr eller senare kommer staten att öfvertaga denna bana — derom är jag öfvertygad — och om då icke bestämmelser i berörda hänseende förut blifvit fattade, skall det otvifvelaktigt befinnas omöjligt att vinna dem. Man kan icke med eftertryck göra anspråk derpå, när trafiken redan är öppnad. Då motparten vet, att den icke kan afbrytas, kan han fordra hvilka villkor som helst. Det är därför jag anser, att det är af ganska stor vigt, att svenska staten på förhand och officielt uppgjorde

*Angående
koncession
å anläggning
af jernväg
från Gelli-
vare till
Wassjauré.
(Forts.)*

*Angående
koncession
å anläggning
af jernväg
från Gelli-
vare till
Wassjaure.
(Forts.)*

dessas saker med den norska, som sjelf ämnar anlägga banan öfver sitt område. En annan sak, som endast staten kan uppgöra, är frågan om *befästningarne vid Ofoten*. Både norska pressen och vår generalstab hafva antydtt nödvändigheten af dessa befästningar. Och det är icke nog, att de göras, utan de måste vara uppförda helst *innan* jernvägsarbetet börjar och i hvarje fall *innan det hinner någon större utsträckning*. Samma förhållande är hos oss med den befästning, som man ämnar anlägga vid Boden. Man talar visserligen om, att befästnings- och jernvägsarbetet kan bedrifvas jemnsides. Men månne det skulle vara klokt? Hvar och en kan inse, att en halfärdig fästning är svår att försvara eller rättare icke kan försvaras. Om man då har hälften eller låt vara två tredjedelar af jernvägen färdig och fienden kommer, har han lätt att framtränga öfver mellanrummet och bemäktiga sig den till hälften eller två tredjedelar färdiga fästningen, för hvilken vi sålunda gjort stora uppoffringar utan all nytta.

Hvad för öfrigt sjelfva jernvägen beträffar, synes det i sanning icke vara någon brådska att inläta sig derpå. Jag tror, att bäst vore att icke befatta sig med den ännu på många år. Det är en sak, som blifvit förbisedd och oberörd både af koncessionssökandena och alla de hörda myndigheterna, och det är hvilket öde som kommer att drabba det bottniska kustlandet och särskildt de dervarande städerna, hvaraf finnes ett ganska stort antal, visserligen små, men stadda i tillväxt och fullkomligt beroende af det inland, som ligger bakom dem. Gifvet är ju, att när en kommunikationsled öppnas till vesterhafvet, kommer den stora trafiken och i synnerhet import-handeln att gå den vägen, hvilket åter kommer att inverka högst menligt på de nämnda kuststäderna, som troligen komma att förfalla, och kanske äfven på Stockholm, som hittills i väsentlig mån varit fournissör för Norrland. Detta är en högst vigtig sak. Men det är också en annan stor ekonomisk fråga, som man förbisettt. Skall det vara klokt att släppa ut en så stor massa af malm från de nya malmbergen på en tid, då man nyss öppnat den stora rörelsen vid Gellivare. Andra, som hafva en god vara, som står lågt i pris, kasta icke ut ofantliga kvantiteter af samma vara för att än mera nedtrycka priset på densamma, utan spara derpå. Nu är förhållandet, att äfven vår *jernhandtering* kommer att lida, när vi förse utlandet med ett sådant öfverflöd af vårt dyrbara råämne. Derför vore det väl fördelaktigare att dröja något med dessa malmbergs bearbetande, till dess priset på malm stigit i utlandet. Att en sådan stegring är att vänta, kan ses af förhållandet med Bilbao-malmen, hvilken för några år sedan stod till allenast 5 kronor 10 öre, men nu till 8 kronor 10 öre per ton. Man säger det oakadt, att något sådant kommer icke att ske, emedan det finnes så mycket malm öfverallt. Det senare är både sant och icke sant. Det finnes stora malmfält t. ex. i Lothringen, i Kina, på Borneo och på andra ställen — milliontals ton. Men huru är den *beskaffad* och huru är den *tillgänglig*?

Den är af mycket lägre halt, 25 i stället för 65 procent, och den tunga, skrymmande malmen kan icke bära den långväga frakten. Således är saken betänklig äfven ur den synpunkten, att vi skulle förhindra en önskvärd stegring af malmvärdet.

För öfrigt vill jag endast bedja herrarne genomläsa generalstabens yttrande om vårt *mititära* läge, i händelse Ofoten-banan öppnas. Der är så tydligt uttryckt, att man icke kan begära det tydligare af en myndighet, att hela jernvägsföretaget är förderligt för oss under nuvarande förhållanden. Det skulle komma att för vårt land medföra en ofantlig risk. Generalstaben säger, att i samma mån ett gränsland göres mera tillgängligt för fienden, måste det förstärkas genom ett försvar, för hvilket man då i ett folkfattigt land måste blotta de andra delarne. Deraf följer också, att man måste för denna banas skull icke blott upprätta nya, fasta försvarsverk, utan äfven förstärka hela vår armé för att möta det fiendtliga anfall, för hvilket vi bana vägen, d. v. s. att till de ofantliga kostnader, som den nya jernvägen i andra hänseenden kommer att medföra, kommer äfven kostnaden för en *ny armécorps* för Norrbottens län. Jag önskar därför, att både regeringen och Riksdagen måtte betänka sig väl och länge, innan de inlåta sig på detta vidt utseende och äfventyrliga företag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

*Angående
koncession å
anläggning
af jernväg
från Gellivare
till
Wassjaure.
(Forts.)*

Vid förnyad föredragning af statsutskottets nedannämnda, den 13 och 16 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 15, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående disposition af förra militiebostället 1 $\frac{1}{6}$ mantal Åsmundgården n:o 1 i Jemtlands län,

n:o 16, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af mark från förra militiebostället $\frac{3}{8}$ mantal n:o 3 Sunnanå eller Strömsholm för en vattenledning till Skellefteå stad,

n:o 17, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af två under förra militiebostället Tuna n:o 1 om 5 $\frac{7}{8}$ mantal i Östergötlands län lydande lägenheter,

n:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ett jordbyte å förra kronojagbacken Skämbylöth eller Åkerbyhult n:o 1 i Södermanlands län, och

n:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter enkan Anna Kristina Lindblom,

äfvensom af samma utskotts den 17 och 19 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 20, i anledning af väckt motion angående ändrade bestämmelser i fråga om arrendatorer af kronans jordbruksdomäner åliggande nybyggnadsskyldighet,

n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående inlösen af frälseskatteräntor, och

n:o 22, i anledning af väckta förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag om rust- och rotehålllets sättande på vakans,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 17 och 19 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 23, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning och förbättring, bro- och hamnbyggnader, vattenkommunikationer och torrläggning af vattensjuka marker samt angående villkoren för sådana statsbidrags åtnjutande.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Om statsbidrag till myrutdikningar och vattenaftappningar.

Herr Fagerholm: Statsutskottet har i sitt utlåtande sagt, att för år 1897 till frostländighetens minskande beviljats anslag med 60,370 kronor. Deraf belöper 40,000 kronor å ett företag i Helsingland. Således återstå endast c:a 20,000 kronor till öfriga företag under året, hvilket visar, att fordringarne för erhållande af statsbidrag till företag af ifrågakvarande beskaffenhet icke äro sådana de böra vara, Jag tror, att, om förändring skedde så till vida, att den enskildes andel i kostnaden minskades åtminstone till hälften deraf, skulle ett bättre förhållande inträda. Jag har endast velat nämna detta, men har icke något yrkande att göra.

Herr Benedicks: Uti ifrågakvarande motioner föreslås en förändring af villkoren för utlemnande af dessa anslag. I stället för den nuvarande fordringen på, att egaren till den odlingsbara marken skall deltaga i dikningskostnaden med två tredjedelar, föreslås bestämmelse om, att han endast skall bidra med halfva kostnaden. Det är ju alldeles gifvet, att, då de flesta och största mossar i vårt land förekomma i Norrland, denna fråga företrädesvis är en norrländsk fråga. Uti de norrländska länen är ju befolkningen mycket gles och bor sällan i större antal tillsammans. I alla händelser besitter den i regel stora arealer, och kostnaden för torrläggning af de sankta markerna är så oerhördt stor, att dessa gagnrika företag icke kunna af brist på medel komma till stånd i så stort antal, som önskligt vore. Förr i

tiden — det veta åtminstone de flesta af eder, mine herrar — var det staten, som ensam bekostade dessa stora utdikningar. Detta missbrukades, hvarigenom uppstod en reaktion, som gick till en annan ytterlighet, eller att markens egare skulle bestrida två tredjedelar af kostnaden. Jag tror att den, som vill att Norrland skall kunna uppodlas, och det inom en rimlig framtid, också måste vara beredd på att staten äfven härför får göra större uppoffringar än hittills.

Uti utskottets utlåtande förekommer en passus, som gifver mig anledning att tro, att, då den särskilda frågan om vilkoren icke alls är af utskottet behandlad, det egentligen är sjelfva vilkoren för anslaget, som det här gäller. Utskottet säger nemligen, att »anslaget icke behöfver höjas för att tillfredsställa de anspråk, som *med gällande bestämmelser* ställas på detsamma». Ja, det tror jag väl är möjligt, oaktadt jag lutar åt det håll, att anslaget behöfver ytterligare höjas i alla fall. Men jag antager bestämdt, att, om anslaget höjdes åtminstone från det nuvarande beloppet 200,000 kr. till 300,000 kr., detta skulle medföra en stor effekt. — I Norrbotten finnes en odlingsbar mossmark, som uppgår till ungefär hela det öfriga Sveriges åkerareal. — Men äfven ett annat skäl finnes, som talar för detta tillmötesgående särskildt nu, då det gäller Norrland, och det är, att det icke finnes någon landsända, som kan sägas vara i sådant behof af hjälp som denna — särskildt med afseende å den spanmålstull, som lagts på norrländigarne — då dessa, såsom det nu är stäldt, endast få år få in sin säd oskadad. Det är därför, som det torde ligga en viss rättvisa i att tillmötesgå motionärerna, som ju också alla äro norrländingar. Jag får således föreslå, att *Riksdagen behagade besluta, att de nu gällande vilkor för erhållande af bidrag utan återbetalningskyldighet till sådana myrutdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd, måtte ändras derhän, att till dylika företag må kunna af statsmedel utgå belopp motsvarande hälften af den för företaget beräknade kostnad, samt att en summa af 300,000 kronor för 1898 må till understödjande af ifrågavarande företag ställas till Kongl. Maj:ts förfogande att utgå utan återbetalningsskyldighet.*

Herr Tamm Hugo: Då herr Benedicks öfvergått till betänkan-dets fjerde punkt, får jag hemställa, att den måtte få föredragas i sammanhang med den tredje punkten.

Denna hemställan bifölls.

Sedan i följd häraf jemväl *punkten 4* blifvit uppläst, anförde:

Herr Tamm, Hugo: Herr Benedicks har tagit upp ett förslag, att för erhållande af bidrag från denna frostminskningsfond, hvilka ju utgå såsom *rena anslag*, skulle sättas vilkor så att bidragen skulle utgå med hälften i stället för med en tredjedel af kostnaden, och han har i konsekvens härmed också yrkat, att anslaget skulle utgå med 300,000 kr. — När, såsom här, fråga är att lemna penningarne såsom

Om statsbidrag till myrutdikningar och vattenaftappningar.
(Forts.)

Om statsbidrag till myrutdikningar och vattenaftappningar.
(Forts.)

gåfva, är det ju alldeles klart, att, om man bestämde att *hela* kostnaden skulle bestridas af staten, det skulle gå mycket lätt att göra af med så mycket penningar som helst. En annan fråga är den: har man garanti för att dessa medel blifva till verkligt fortvarande gagn? Det beror på, om det enskilda intresset är nog starkt för att ej blott verkställa afdikningen, utan äfven för att i en framtid underhålla densamma. Gränsen för att sätta anslaget lagom för detta mål är ganska svår att finna. Jag vet alltför väl, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har skyldighet att hvar tionde år se om dessa dikningar, men jag vet icke, hvilka påföljder drabba de eller den jordegare, som fått bidrag, men låta företaget förfalla. Svårigheten ligger onekligen i att finna gränsen, så att man kan säga, att anslaget blifver fullt verksamt, att man gifvit så mycket, att det enskilda intresset har lust att vidmagthålla företaget.

För herr Benedicks sväfvar tydligen samma missuppfattning rörande detta anslag och dess ändamål, som man ofta möter i Riksdagen, nemligen att man uppfattar detsamma såsom ett anslag, det der skulle kunna användas till att dika ut t. ex. stora myrodlingar utan all begränsning vid deras läge. Det är icke meningen. Man har försökt att få ett uttryck för ändamålet med anslagets användande och efter många försök stannat vid att det skall användas till minskning af frostländigheten »för närliggande bygd», således närmast en bebyggd trakt. — Något anslag för torrläggning af de stora mossarne finnes således icke. — En sak, som också har föranlett svårighet, är att bedöma vid ett s. k. blandadt företag, hvad som skall tagas af frostminskningsfonden och hvad af odlingslånefonden, hvilket ju alltid har varit en svår nöt att knäppa. Att den ärade talaren med sådan ifver upptagit denna fråga, förvånar mig icke, då det företag, herr Fagerholm omtalade, såsom medtagande en så stor summa, ligger i närheten af Gefle och ett annat, som just framkallat olika meningar inom styrelserna rörande frostanslagets eller odlingslånefondens användning, ligger på Gysinge mark, hvadan den ärade talaren ej saknar erfarenhet i frågan. Jag tror dock, att man icke får gå för långt med afseende å detta anslag.

Bättre då, om man vill vinna det föresväfvade målet, göra en om- eller samarbetning af vilkoren för de begge anslagen och som förhållandena nu stå låta bero vid utskottets förslag, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Benedicks: Gent emot den siste ärade talaren får jag nämna, att jag icke är delegare i något företag, som beröres af ifrågasvarande anslag. Det bruk, jag förestår, är till en mycket ringa grad tvungen till delegare i ett dylikt företag, ty jag har satt mig emot det. Ett skäl, som talar för beviljande af motionen, är, att omkostnaderna blifva så oerhördt stora till följd af den stora mosse, som ligger i närheten, att redan så svåra förhållanden inträdt, att det ena hemmanet efter det andra är till salu. Jag är tacksam för herr Tamms

påminnelse, därför att den visar tydligt med exempel, huru det kan gå med nuvarande stadganden.

Hvad vidare hela anslaget beträffar, så enär det är ett reservationsanslag, torde det icke vara svårt att säga, att det nu stannar vid 300,000 kronor. Sedan blir det tillfälle för Riksdagen att bestämma ytterligare högre anslag. Men jag anser i hvarje händelse, att detta anslag är ett minimum.

Om statsbidrag till myrutedikningar och vattenaftappningar.
(Forts.)

Herr Berg, Lars: Jag tänkte icke yttra mig i frågan vid så sen timme, men då en talare likasom rigtat en interpellation till mig i afseende å frågan om kontrollen, anser jag mig böra yttra mig jemväl därför, att jag hör till dem, som äro djupt öfvertygade om den stora vigten och betydelsen af detta anslag icke blott för Norrland, utan för stora delar af vårt fosterland, och jag yttrar mig så mycket hellre, som statsutskottets skäl för afslag förefalla mig mycket litet vägande.

Egendomligt är det, att utskottet ej ens upptagit till behandling, än mindre till bemötande, den ena af motionerna, som handlar ensamt om höjande af anslagets slutsumma utan ändring af vilkoren. I afseende å dessa säger deremot utskottet, att det anser, »att det nu gällande stadgandet om proportionen mellan statsbidraget och intressentens egen kostnad torde stödja sig derpå, att statens bidrag lemnas såsom anslag utan återbetalningsskyldighet, och att någon kontroll ej eger rum med afseende å underhållet». Det var denna fråga, som uppkallade mig. Dermed förhåller sig på det sättet, att lagligen bindande odlingsskyldighet åligger intressenterna enligt kontrakt, och att kontroll verkligen utöfvas af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen genom dess distriktstjenstemän, som årligen efter kortare eller längre mellantider besigtiga afdikningsanläggningarne. Om någon försummelse i underhållet vid dessa besigtningar anmärkes, sker efterbesigtning, och om försummelsen ändock icke blir afhjelpat, vända sig tjenstemännen till kronobetjeningen. Det har visat sig, att om också beklagliga undantag finnas, der försummelse sker, så är dock i allmänhet underhållet försvarligt. Det är således ett misstag, på hvilket detta utskottets skäl stödjer sig.

Likaså är förhållandet med utskottets andra skäl. Den omständigheten, att icke anslaget redan vid början af året är i sin helhet disponerad eller täckt af ansökningar, utan att 48,000 kronor finnas kvar, eger nemligen ringa beviskraft, ty det förhåller sig så med detta anslag — och detta har visat sig genom en lång erfarenhet — att anspråken från allmänhetens sida på delaktighet i anslaget sjunka i samma mån, som anslaget är ringa, och ökas i samma mån, som anslaget ökas, och det är helt naturligt. Då man vet, att anslaget är ringa, har man icke hopp om att få någon del deraf, men då anslaget höjes, stegras också täflan derom.

I afseende å proportionen mellan statsbidraget och de enskilde intressenternas kostnader, är det visserligen sant, att den nu stad-

Om statsbidrag till myrutdikningar och vattenaftappningar.
(Forts.)

gade proportionen kan vara lämplig i allmänhet i mellersta och södra Sverige, men det är deremot fullt befogadt, hvad motionärerna hafva anmärkt, att i aflägsna bygder, i Lappmarkerna, i de af frostens härjningar mest utsatta bygder, der sälunda anslaget är af den största betydelse, der blir det icke användt. Dessa bygders invånare söka ofta och få ofta anslag, men när man kommer till underskrifvandet af kontrakten, draga de sig tillbaka under förklaring, att de icke våga åtaga sig en förbindelse, som skulle blifva för dem ruinerande, utan hellre afstå från hjälpen, hellre låta det ännu fortgå som det varit under längre eller kortare tid.

Många skäl finnas således, såvidt jag förstår, både att höja anslaget och att under vissa förbehåll ändra villkoren derhän, att Kongl. Maj:t under vissa ömmande förhållanden får rätt att anvisa ett bidrag af ända till hälften af den beräknade kostnaden. På det sättet, och i synnerhet om man begränsade det villkoret till vissa delar af landet, exempelvis Norrland och Dalarne, skulle helt säkert en helt annan fart i dessa sankta markers afdikning komma till stånd. Vi hafva en mycket omfattande, lång erfarenhet om detta anslag, som stått på Riksdagens budget sedan år 1840, således öfver ett halft sekel, och den erfarenheten erkännes allmänt ådagalägga, att verkningarna af detta anslag varit synnerligen gynsamma, att statens uppföringar varit väl använda och hafva blifvit återgåldade genom en mer, än man kunnat tro, minskad frostländighet, genom mildring i klimatet, genom ökade odlingsmarker och deraf följande ökning i befolkningens välstånd. Under sådana förhållanden är det naturligt, att jag, hvilken är representant för delvis okultiverade, högst uppe i norr belägna delar af vårt land, och som dessutom följt frågan och behandlat den i tjensteväg under en hel mansålder, måste beklaga på det lifligaste, att statsutskottet kommit till det resultat, dess betänkande utvisar. Men just utskottets brist på skäl och dess svaga bevis för afslagsyrkandet räknar jag såsom en glädjande omständighet och såsom en antydning, att utskottet är vänligt stämmt för förslaget, i fall det återkommer i en väl förberedd form, och det är för att skaffa statsutskottet nya skäl, och vända dem det nu begagnat i motsatt syfte till bevis för att anslaget bör ökas, som jag här, ehuru jag icke nu anser mig böra direkt göra något annat yrkande än utskottet, velat anföra de för mig mest talande skälen för anslagets höjande. Jag vill också nämna, att höjning af anslaget begärts af hushållningssällskapens ombud redan för flera år sedan. Landtbruksstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ingingo också samtidigt till Kongl. Maj:t med begäran om anslagets ökande till samma belopp, som flere motionärer nu föreslagit, eller 300,000 kronor, hvilken begäran ledde till anslagets höjande till dess nuvarande belopp 200,000 kronor.

Naturligt är således, att jag önskar denna motion framgång och röstar därför, då yrkande derom redan framstälts.

Herr von Stapelmohr: Jag står i denna fråga icke på samma ståndpunkt som min kamrat på jemtlandsbänken, utan är öfvertygad om, att frågan om frostländighetens minskande är af så behjertansvärd natur, att de väckta motionerna om höjning af anslaget för berörda ändamål icke böra helt och hållet skjutas å sido. Såsom bekant torde vara, är jordbruket i Norrland utsatt för stora vanskligheter; ett hårdt klimat, det förhållande, att befolkningen är glest boende samt en stor brist på kommunikationer, försvåra jordbrukets goda och ändamålsenliga utveckling. Dessutom har landtbrukaren i frosten en svår och oberäknelig fiende, som ofta på en enda natt förstör frukterna af lång tids möda och omtanke och ställer för landtmanen i utsigt nöd och försakelse. Genom en afdikning af de vidsträckta och vattensjuka marker, hvarifrån frosten sprides till kringliggande bygd, skulle skördeförhållandena i Norrland gestalta sig bättre än nu, och dessutom skulle möjligheten att vidga odlingsmarkerna betydligt ökas. En långt talrikare befolkning än nu skulle då inom de fyra nordligaste länen finna hem och bergning. Men för det ändamålet fordras det, att staten lemna landtmännen ett kraftigt understöd, ty myrarnas utsträckning och vidd är sådan, att deras afdikning påfordrar, ofta åtminstone, mycket omfattande företag, hvilka åter draga dyra kostnader. Under de senare åren har insigten derom, att de kostnader, som nedläggas på vattenaftappningar, torde i någon mån, om än sent, återgäldas, allt mer och mer vunnit insteg bland befolkningen, hvarför intresset för vattenafledningsföretag äfven betydligt ökats — och såsom herr generaldirektören och chefen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen erinrade, har detta vitsordats kraftigt af de ombud för hushållningssällskapen, som voro församlade 1895. De föreslogo nemligen höjning af anslaget från dåvarande belopp till 300,000 kronor, och såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som landbruksstyrelsen, hvilka ju i detta afseende ega största sakkunskap, tillstyrkte denna höjning. Det har klagats så mycket öfver jordbrukets betryck i Sverige, med eller utan skäl, och många medel att upphjelpa denna näring hafva försökts, delvis med direkta anslag till jordbruket eller till näringar, som dermed stå i samband. Särskildt har man försökt med tull på spanmål. Det sista medlet gagnar icke jordbrukaren i de norra länen, ty för honom är det icke af vigt, att jordbrukets alster betinga höga pris, utan angelägnare är, att staten hjälper honom att få någon afkastning från sin mark. Genom bidrag till frostländighetens minskande gagnar staten den enskilde och främjar på samma gång sitt eget intresse. Statsutskottet har behandlat denna fråga nog så knapphändig och sagt, att enligt dess förmenande det nuvarande anslaget af 200,000 kronor skulle vara tillräckligt, enär det visat sig, att 1897 års anslag med 48,000 kronor öfverskjuter det belopp, som redan utdelats för detta ändamål, äfvensom det, som ansetts behöfligt för att möta de innerliggande ansökningarna. Men jag skall bedja att mot dessa siffror få ställa en annan summa, som jag hemtat från en officiell urkund. Under 1895

Om statsbidrag till myruidikningar och vattenaftappningar.
(Forts.)

Om statsbidrag till myrutdikningar och vatten-afstappningar.
(Forts).

uppgingo de belopp, hvarom ansökningar gjorts, till 295,000 kronor, vid hvilket förhållande, och då ännu återstå tio och en half månader af 1897, man har full anledning att tro, att under året skola inkomma så många ansökningar, att de till sina sammanlagda summor långt öfverskrida, hvad som nu kan vara disponibelt, eller 48,000 kronor.

Herr Benedicks hade fullkomligt rätt deri, att den del i förhållande till hela kostnadssumman, som odlaren nu får, eller en tredjedel, är för knappt tilltagen därför, att åtskilliga företag fordra så stor omfattning, att landbrukaren icke vill riskera att sätta in i dessa arbeten så mycket penningar och arbete, som fordras. Jag skulle därför önska, att herr Benedicks förslag vunne bifall, och hemställer sålunda, att kammaren ville, med afslag å utskottets betänkande, bifalla herr Benedicks förslag.

Herr Tamm, Hugo: För min del instämmer jag på det allra varmaste i den särskildt af herr Berg uttalade önskan, att man måtte vidtaga åtgärder för att kunna åstadkomma, såsom nu af den senaste talaren betonats, odling på dessa stora mossar, som vänta att kunna komma under odling. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att *det* är en alldeles särskild fråga, hvilken olyckligtvis icke föreligger vid behandlingen af detta anslag. Detta anslags historia är den, att först gafs det till myrutdikningar i allmänhet, sedan tog Riksdagen och ändrade dess bestämmelse och sade: till detta ändamål vilja vi icke gifva anslaget, utan till sådana vattensjuka marker, som icke kunna med fördel odlas, och på det att frosten icke derifrån skall spridas till omgivande nejd. Men så inskränktes detta ytterligare genom Riksdagens beslut, att det skulle vara icke för nejdens skyddande, utan för minskande af frostländigheten för närliggande bygd, som anslaget skulle utgå. Det är ju alldeles klart, att statsutskottet måste hålla sig inom den ram, som af Riksdagen genom dessa beslut är faststeld. Vi hafva icke haft under pröfning den frågan, huruvida vi skola gifva understöd till myrutdikningar i allmänhet, och herr Berg vet nog allra bäst, huru många svårigheter detta anslag orsakat vid tillämpningen. Jag är också öfvertygad, att det var denna hans vetskap både om vilkoren och om den svårighet, hvilken ligger i denna form för anslaget, som utgjorde hans motiv att icke göra något annat yrkande än på bifall till utskottets förslag. Vill man ändra detta, ja väl, då får man ändra icke endast dessa vilkor, utan man måste lemna ett anslag, ur hvilket de myndigheter, som hafva pröfningsrätten, kunna taga penningar för att verkställa, hvad vi säkerligen alla önska. Derför var det i utskottsafdelningen tal om att kunna åstadkomma en kombination, hvarigenom verkligen till ett följande år en odlings- och frostfond skulle kunna bildas, som kunde användas utan att man bröte mot anslagsbestämmelserna. Det var ett af motiven, hvarför vi stannade vid detta belopp. Då det således enligt mitt förmenande genom tre riksdagsbeslut är steldt på detta sätt, då en sådan begränsning är faststeld, då är det, som jag

säger, att detta anslag till sitt belopp visat sig vara tillräckligt. Jag vill dessutom mot herr Berg anmärka, att han troligen missade sig, då han yttrade, vid tal om underhållet, att garanti för framtida underhåll låge uti att dessa marker skola odlas, ty denna fond rör icke sådan mark, som kan odlas, utan blott sådan, som, utan att med fördel kunna odlas, afdikas för frostminskning, och det gäller då att se till, att det enskilda intresset är nog stort att underhålla ett arbete, som gifver blott en indirekt fördel, ej en direkt vinst — och därför har utskottet ej vågat bestämma statsanslagets belopp högre än $\frac{1}{3}$ af dikningskostnaden. Jag tror därför, att kammaren gjorde rättast i att i det läge, i hvilket frågan nu ligger, bifalla utskottets förslag. Alltför gerna skulle jag önska och är öfvertygad om, att de flesta önska, att vi finge ett anslag med sådana anslagsbestämmelser, att de verkligen kunde tillämpas på dessa af herr Stapelmohr omnämnda stora moss- och myrmarker, som ligga spridda öfver hela vårt land och särskildt i det norra Sverige. Men detta är en sak och en annan att hålla anslaget inom de gränser, som för närvarande äro bestämda. Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Om statsbidrag till myrtdikningar och vattenaftappningar.
(Forts.)

Herr Berg, Gustaf Axel: Vid denna sena timme skall jag icke tillåta mig att mer än några få ögonblick taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Men jag har ansett min pligt vara att framhålla, att för det län, jag har äran representera, denna fråga om förhöjdt anslag är af den största betydelse. Länges har man väntat och hoppats, att man äfven der skulle få någon afsevärd del af detta anslag. Då jag derjemte hört från många andra län, att förhållandet är der alldeles detsamma, och då jag slutligen icke kan finna, att det finnes någon formel betänklighet att antaga herr Benedicks förslag, skall äfven jag taga mig friheten att yrka bifall till detta förslag.

Herr Benedicks: Blott ett par ord för att framhålla mot herr Tamm, att i den kläm, som jag läste upp, står icke taladt om, hvad han säger, utan helt enkelt om »anslag utan återbetalningsskyldighet till sådana myrtdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd». Det är icke något annat, jag har fordrat, hvarför hela hans bevisning förfaller.

Herr Hasselrot: Ungefär detsamma som den siste talaren skulle jag vilja säga. Det är för öfrigt alldeles riktigt, såsom herr Tamm sagt, att det nu icke är fråga om stora myrtdikningar i och för odling. Vore den frågan nu före, blefve det nog ej tal om hundra tusen kronor, utan om millioner. Hvad det nu är fråga om, är att minska frostländigheten för närliggande bygd, och blifva villkoren för anslag härtill lindrigare, så är det säkert, att mera penningar också gå åt. Bättre kunna vi enligt min mening icke använda pen-

Om stats-
bidrag till
myrutdik-
ningar och
vatten-
aftapp-
ningar.
(Forts.)

ningar, då sådana i öfverflöd förefinnas, äro på sådana företag. Jag yrkar bifall till herr Benedicks förslag.

Herr Fagerholm: Jag får upplysa kammaren om, att i min hemtrakt erhöles några grannar till mig anslag, det var 1885, men när dessa skulle underskrifva kontrakten, ansågo de sig icke kunna betala två tredjedelar af kostnadsbeloppen för utdikning af en mark, som icke var värd ett enda öre.

Förenar mig med herr Benedicks och yrkar afslag på utskottets förslag.

Herr Almgren, Fredrik: Jag ber endast att i korthet få instämma med dem, som yrkat bifall till herr Benedicks förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, som emellertid återtagit ledningen af förhandlingarna, att beträffande de nu föredragna punkterna 3 och 4 yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Benedicks*, att kammaren skulle bifalla den af herr J. Nilsson i ämnet väckta motion med hemställan, att Riksdagen behagade besluta, att de nu gällande villkor för erhållande af bidrag utan återbetalningsskyldighet till sådana myrutdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd, måtte ändras derhän, att till dylika företag må kunna af statsmedel utgå belopp motsvarande hälften af den för företaget beräknade kostnad samt att en summa af 300,000 kronor för 1898 må till understödjande af ifrågasvarande företag ställas till Kongl. Maj:ts förfogande att utgå utan återbetalningsskyldighet.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarande herr talmannen sig finna propositionen på bifall till herr J. Nilssons motion vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkterna 3 och 4 af sitt utlåtande n:o 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr J. Nilssons motion i ämnet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 21;

Nej — 29.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts nedannämnda, under sammanträdet aflemnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående dagaflöning åt värnpliktig vid tjenstgöring i visst fall under år 1898;

2:o) angående rätt för Kongl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark disponera köpeskillingarna för vissa kronoegendomar; och

3:o) angående portionsersättning till underofficerare och civilmilitära personer af motsvarande rang vid armén.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts denna dag aflemnade nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag angående vapenöfning för utronande af härens krigsberedskap.

Föredrogos och bordlades Kongl. Maj:ts under sammanträdet aflemnade nådiga skrifvelse till Riksdagen, med öfverlemnande af protokoll vid förhandlingar om nya bestämmelser rörande Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden.

Upplästes ett inkommet läkareintyg, så lydande:

Att herr baron *A. W. Rappe*, som lider af *influensa*, är tillrädd att under den närmaste veckan afhålla sig från riksdagsarbetet, betygar Stockholm den 20 februari 1897.

Karl Malmsten
M. D.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Boström, Filip*, från och med den 22 till och med den 25 i denna månad och herr *Grundberg* under fjorton dagar från förstnämnde dag.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 4, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar af lagen om skydd för varumärken den 5 juli 1884.

Justerades nio protokollsutdrag för detta sammanträde.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle bland utskottsbetänkandena sättas främst de, som denna dag bordlagts första gången.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till detta sammanträdes fortsättande på aftonen, men hemstälde, att, som af de på dagens föredragningslista uppförda ärenden blott ett återstode oafgjordt, anslagen måtte få nedtagas.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Kammaren åtskildes kl. 4,⁵² e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna*.

Tisdagen den 23 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2,³⁰ e. m.

Herr statsrådet *Christerson* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, i fråga om öfverlåtande å Karlskrona stad af kronans vattenledning derstädes jemte dertill hörande vattenfall, fastigheter och byggnader m. m.

Justerades protokollet för den 16 i denna månad.

Upplästes ett inlemnadt läkareintyg af följande lydelse:

Ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr *Per Magnus Söderberg* är i följd af åkomma i venstra foten tills vidare hindrad att inställa sig vid riksdagen, hvilket på heder och samvete intygas.
Jönköping den 16 februari 1897.

A. *Thorén*,
lasarettsläkare.

Föredrogs och lades till handlingarne Kongl. Maj:ts den 20 innevarande månad bordlagda nådiga skrifvelse till Riksdagen med öfverlemnande af protokoll vid förhandlingar om nya bestämmelser rörande Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 20 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 7, äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda utlåtanden n:is 6—9.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den under sammanträdet aflemnade kongl. propositionen.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Treffenberg* från och med morgondagen till och med den 4 nästkommande mars och herr *Weinberg* under tio dagar från den 25 i denna månad.

Justerades två protokollsutdrag för denna dag.

Herr de Laval erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tager mig friheten hemställa, att lagutskottets utlåtande n:o 9 måtte uppföras sist bland andra gången bordlagda ärenden å föredragningslistan till morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Kammaren åtskildes kl. 2,43 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
